

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

Právnická fakulta

Katedra trestního práva

**Problematika trestu odnětí svobody na
doživotí**

Diplomová práce

Tamara Petrovová

Vedoucí diplomové práce:

JUDr. Mgr. Jana Navrátilová, Ph.D.

Praha, leden 2010

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci zpracovala samostatně a že jsem v ní vyznačila všechny prameny, z nichž jsem čerpala, způsobem ve vědecké práci obvyklým.

Ve Frýdku-Místku 11.1.2010

Tamara Petrovová

Poděkování

Děkuji paní JUDr.Mgr. Janě Navrátilové, Ph.D., vedoucímu mé diplomové práce za ochotu a účinnou pomoc při zpracování mé diplomové práce.

Ve Frýdku-Místku 11.1.2010

Tamara Petrovová

ÚVOD DO PROBLEMATIKY	1
1. POJEM A ÚČEL TRESTU	2
1.1. POJEM TRESTU	2
1.2. ÚČEL TRESTU	3
2. HISTORICKÝ VÝVOJ PRÁVNÍ ÚPRAVY TRESTU ODNĚTÍ SVOBODY NA DOŽIVOTÍ.....	5
2.1. OBDOBÍ 1918 – 1950.....	5
2.2. OBDOBÍ 1950-1961	8
2.3. OBDOBÍ PLATNÉHO PRÁVA.....	10
2.4. NOVÝ TRESTNÍ ZÁKONÍK /2010/.....	11
3. TREST ODNĚTÍ SVOBODY NA DOŽIVOTÍ JAKO ALTERNATIVA TRESTU SMRTI	14
3.1. HISTORICKÝ VÝVOJ TRESTU SMRTI	14
3.2. ABOLICE TRESTU SMRTI V ČESKOSLOVENSKU	17
3.3. ZÁVĚREM.....	19
4. TREST ODNĚTÍ SVOBODY NA DOŽIVOTÍ A JEHO VÝKON Z POHLEDU ZAHRANIČNÍCH ZKUŠENOSTÍ	20
4.1. ANGLIE A WALES.....	20
4.2. BELGIE.....	21
4.3. NĚMECKO	22
4.4. NIZOZEMÍ.....	23
4.5. RAKOUSKO	24
4.6. ŠVÉDSKO.....	25
4.7. ZÁVĚR.....	25
5. TREST ODNĚTÍ SVOBODY NA DOŽIVOTÍ DE LEGE LATA.....	26
5.1. PRÁVNÍ ÚPRAVA UKLÁDÁNÍ TRESTU ODNĚTÍ SVOBODY NA DOŽIVOTÍ	26
<i>Zvlášť zavrženíhodný způsob provedení .....</i>	<i>30</i>
<i>Zvlášť zavrženíhodná pohnutka .....</i>	<i>30</i>
<i>Zvlášť těžký a těžko napravitelný následek.....</i>	<i>31</i>
<i>Účinná ochrana společnosti .....</i>	<i>32</i>
<i>Není naděje, že by pachatele bylo možno napravit trestem odnětí svobody nad 15 do 25 let .....</i>	<i>32</i>
5.2. PRÁVNÍ ÚPRAVA UKLÁDÁNÍ VÝJIMEČNÉHO TRESTU MLADISTVÝM.....	33
6. PODMÍNEČNÉ PROPUŠTĚNÍ, MILOST A AMNESTIE.....	34
6.1. PODMÍNEČNÉ PROPUŠTĚNÍ	34
6.2. MILOST A AMNESTIE	37
7. UKLÁDÁNÍ DOŽIVOTNÍHO TRESTU V ČR	38
7.1. PRÁVNÍ ÚPRAVA DE LEGE LATA	38
7.2. MÍSTA VÝKONU TRESTU ODNĚTÍ SVOBODY NA DOŽIVOTÍ.....	40
<i>Mírov.....</i>	<i>40</i>
<i>Valdice .....</i>	<i>41</i>
<i>Opava.....</i>	<i>42</i>

<i>Karviná</i>	42
7.3. VÝKON TRESTU ODNĚTÍ SVOBODY NA DOŽIVOTÍ	43
7.3.1 <i>Nařízení výkonu trestu odnětí svobody na doživotí</i>	43
7.3.2 <i>Přijímání a umístování odsouzených po nástupu do příslušné věznice</i>	45
7.4. PROGRAM ZACHÁZENÍ.....	49
7.5. PRÁVA A POVINNOSTI ODSOUZENÝCH	52
7.5.1. <i>Zaměstnávání odsouzených</i>	56
7.5.2. <i>Kázeňské trestání a kázeňské odměny</i>	56
ZÁVĚR	58
SEZNAM ZKRATEK:	60
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A PRAMENŮ:	61
LITERATURA:	61
PRÁVNÍ PŘEDPISY:	62
POUŽITÉ INTERNETOVÉ PORTÁLY:	63
ISSUE OF THE LIFE IMPRISONMENT - SUMMARY	64

Úvod do problematiky

Trest odnětí svobody na doživotí představuje v rámci českého systému trestních sankcí nejpřísnější možný způsob potrestání pachatele. Z toho důvodu by měl být doživotní trest ukládán velice obezřetně a to jen ve zcela výjimečných případech. Tento trest přichází v úvahu pouze u pachatele, u kterého je zřejmé, že by žádný jiný – mírnější – trest pro něj nebyl vhodný. Při ukládání a také při výkonu tohoto trestu je třeba dbát především zásady humánnosti, která je jednou z ústředních zásad našeho právního řádu.

Právě z důvodu zachování humánnosti došlo na našem území k zrušení trestu smrti, který jako humánní nelze označovat, protože nerespektuje právo na život, které je nejdůležitější ze všech lidských práv. Nejsme jediným státem, který z výše uvedeného důvodu zrušil trest smrti. Stalo se běžnou praxí tento trest po jeho zrušení nahradit trestem odnětí svobody na doživotí.

Pro správné pochopení doživotního trestu se budu v mé práci stručně zabývat také problematikou absolutního trestu, jeho klady a zápory.

Trest odnětí svobody na doživotí je stále ještě poměrně novým prvkem v českém systému sankcí. Doživotní trest byl do našeho právního řádu zaveden až novelou trestního zákona ze dne 2. května roku 1990, která nabyla účinnosti k 1. červenci téhož roku. Zmíněnou novelou byl také odstraněn trest smrti z našeho trestního zákona.

Od 1. ledna 2010 roku vstoupil do právního života nový trestní zákoník. Drobnými změnami v právní úpravě trestu odnětí svobody na doživotí, které tato právní norma přinese, se budu zabývat v jedné z kapitol mé diplomové práce.

(má diplomová práce je vypracována podle právní úpravy platné k 31.12.2009)

1. Pojem a účel trestu

1.1. Pojem trestu

Pro tuto práci je od počátku zcela nezbytné vymezit způsob, jakým chápat institut trestu. Trest chápeme jako zákonem stanovený právní následek - újmu, která postihuje jednání v rozporu s právní normou, tedy jednání contra legem. Jde o sankci, která ústí z hypotézy a dispozice právní normy. Je zde respektována zásada „nullum crimen, nulla poena sine lege“ – zásada, že trest může být uložen pouze pachateli trestného činu, který svým jednáním naplnil skutkovou podstatu uvedenou v zákoně a pouze zákon stanoví jaký tento trest bude.

Trestní právo je součástí práva veřejného, proto osobou výlučně oprávněnou rozhodovat v trestních věcech je stát reprezentovaný nezávislými a nestrannými soudy. Trest je prostředkem státního donucení, který stát užívá k ochraně zájmů chráněných trestním právem /tedy k ochraně společnosti před pachateli trestných činů/.

Lze říci, že trest je prostředkem státního donucení, kterým se pachateli trestného činu způsobuje újma a lze jej uložit výhradně soudem.

Povinnost pachatele nést důsledky za své jednání vychází z individuální odpovědnosti. Vedle trestu existují však i jiné právní následky za spáchaný trestný čin, které jsou ukládány soudem v hlavním líčení, popřípadě státním zástupcem v přípravném řízení. Soud může upustit od potrestání, schválit narovnání nebo podmíněně zastavit trestní stíhání. Narovnání a podmíněného zastavení trestního stíhání /odklonů/ může využít jak soud, tak státní zástupce.

Existují dvě základní teorie chápání trestní sankce /trestu/, které se vyvinuly v průběhu času. Absolutní teorie, která chápe trest jako odplatu za následek způsobený protiprávním jednáním, vychází z myšlenky „Punitur, quia peccatum est“, tzn. „Trestá se, protože bylo spácháno zlo“. Jde zde o odplatu za spáchaný trestný čin bez důrazu na ostatní funkce trestu – princip „oko za oko, zub za zub“. Druhou základní teorií chápání trestu je teorie relativní, která vidí trest jako prevenci dalšího protiprávního jednání pachatele. Jde zde především o ochranu společnosti a nápravu pachatele, na rozdíl od předešlého, kde byl trest pojímán jako odplata. Vychází z myšlenky „Punitur, ne peccetur“, tzn. „Trestá se, aby nebylo páčáno zlo“.

Později vznikaly teorie smíšené, které se snažily o kombinaci pozitiv obsažených v teorii absolutní i relativní, tedy snaha o spojení odplaty a nápravy zločince. Především u trestu odnětí svobody na doživotí dochází ke kombinaci obou základních teorií. Vzhledem ke značné nedůvěře veřejnosti v možnost nápravy pachatele trestné činnosti stále dominuje teorie odplaty, ale v českém trestním právu máme institut podmíněčného propuštění za splnění zákonných podmínek ve kterém je spatřována teorie relativní.

1.2. Účel trestu

Na rozdíl od pojmu trestu je účel trestu definován trestním zákonem, a to v §23, ve kterém stojí : „Účelem trestu je chránit společnost před pachateli trestných činů, zabránit odsouzenému v dalším páčání trestné činnosti a vychovat jej k tomu, aby vedl řádný život, a tím působit výchovně i na ostatní členy společnosti“.

Ve výše uvedeném ustanovení trestního zákona lze spatřovat čtyři hlavní složky funkce trestu. Základním cílem je ochrana společnosti. Další je represivní složka, která spočívá v tom, že se pachateli fyzicky zabrání v dalším páčání trestné činnosti. Nejlepším příkladem je trest odnětí svobody, kdy je pachatel zcela izolován od společnosti. Třetí složkou je individuální prevence - výchovné působení na pachatele. Snaha, aby pachatel vedl řádný život. Čtvrtou složkou je generální prevence, která označuje výchovné působení trestu na všechny ostatní členy společnosti.

Dalo by se říci, že nejlépe naplňuje cíle trestání trest odnětí svobody, ale ne vždy je tomu tak. Jde zde sice o téměř dokonalou izolaci pachatele od společnosti, ale v mnoha případech může mít vězeňské prostředí na pachatele spíše negativní dopad. Pro určité jedince může i krátkodobý pobyt ve vězení znamenat doživotní trauma. Snaha o výchovné působení na pachatele se právě u tohoto trestu, podle mého názoru, nejvíce mívá účinkem. Problém spatřuji také v tom, že i přes uvěznění pachatele nelze zcela zabránit aby pokračoval v páčání další trestné činnosti a to uvnitř vězeňského zařízení. V trestu odnětí svobody spatřuji spíše krajní prostředek.

Naopak co se generální prevence týče, je pohružka trestem, a to především trestem odnětí svobody, mnohdy jedinou zábranou v páčání trestné činnosti.

Při ukládání trestu je třeba brát v úvahu otázku spravedlnosti. Trest by měl odpovídat posuzovanému protiprávnímu jednání a to tak, že by neměl být ani přísnější, ani mírnější, než je nutné k ochraně společnosti.

2. Historický vývoj právní úpravy trestu odnětí svobody na doživotí

2.1. Období 1918 – 1950

Vznik Československé republiky vyvolal mimo jiné i problém, které právo bude v novém státě platit. Nová republika se s touto otázkou vypořádala ve svém prvním zákoně v tzv. recepční normě /z.č. 11/1918/. Recepční normou byl do nového státu převzat rakouskouherský právní řád. Účel zákona je vyjádřen hned v úvodu:

„Aby zachována byla souvislost dosavadního řádu právního se stavem novým, aby nenastaly zmatky a upraven byl nerušený přechod k novému státnímu životu...“¹.

Co se trestního práva týče, znamenalo to, že v platnosti se změnami a doplňky nadále zůstal **Trestní zákon o zločinech, přečinech a přestupcích z r. 1852**. Na Slovensku je to uherský trestní zákon z r. 1878 a zákon o přestupcích z r. 1879.

Trestní zákon obsahoval zásadu nulla poena sine lege /není trestu bez zákona/ a také zásadu nullum crimen sine lege /není zločinu bez zákona/, avšak omezenou ve prospěch policejních a správních orgánů. Byly rozlišovány pouze dva druhy trestů, a to trest podržení v žaláři /děлил se na žalář a těžký žalář/ a trest smrti. Délka trvání žaláře byla stanovena od 6 měsíců do 20 let, nebo doživotí. Odsouzený měl povinnost pracovat. Existovalo mnoho způsobů jak zostrit trest žaláře – např.: samovazba, uzavření v temné komůrce, původně i bitím /zrušeno 1867/. Jakékoli zostrění bylo vyloučeno při trestu doživotního žaláře či trestu smrti.

Trest doživotního žaláře byl stanoven u 9 skutkových podstat způsobujících velmi vážnou poruchu:

- zhářství při kterém byla způsobena značná škoda, nebo byl-li pachatel recidivista
- úmyslné poškození cizího majetku a úmyslné způsobení nebezpečí na železnici, pokud došlo k poškození jiného na zdraví a pokud byly okolnosti zvláště přitěžující
- loupež s následkem těžkého poškození na zdraví

---

¹ Vlček Eduard, Dějiny trestního práva v českých zemích a Československu, Brno 1993, str. 36

- násilné smilstvo s následkem smrti
- násilné smilstvo s osobou téhož pohlaví s následkem smrti
- vražda manželského dítěte matkou po porodu
- podvod křivou přísahou, byla-li způsobena škoda velmi důležitá.²

Kromě trestního zákoníku byly také jiné zákony, které počítaly s doživotním žalářem. Byl to Vojenský trestní zákon /zák. č. 19/1855 Sb./, který obsahoval speciální skutkové podstaty, proti vojenské kázni, za něž bylo možno uložit i trest doživotního žaláře. Dále Zákon o opatřeních proti obecně nebezpečnému užívání třaskavin a obecně nebezpečnému zacházení s nimi, kde se úmyslné poškození zdraví nebo majetku většího rozsahu právě použitím třaskavin trestalo doživotním žalářem, mělo-li za následek smrt.

Nejednotnost trestní úpravy v Československu vedla k několika pokusům o unifikaci práva. Bylo dokonce zřízeno ministerstvo unifikací. Nejvýznamnější pokusem byl návrh trestního zákoníku z roku 1926 pod názvem Přípravné osnovy trestního zákona o zločinech a přečinech a zákona přestupkového, ovšem ani tento nebyl úspěšný a kodifikace trestního práva se za 1. republiky nezdařila. Mimo kodifikační snahy byly také přijímány vedlejší zákony, které se vztahovaly k trestu odnětí svobody na doživotí /např. zákon o padělání peněz a cenných papírů, z. na ochranu republiky, z. o ukládání trestu smrti a doživotních trestech,.../.

S nástupem okupačního režimu a vznikem Protektorátu Čechy a Morava dochází k likvidaci demokratických zásad v trestním právu a také zákonitosti vůbec. V trestním právu se objevuje dualismus německého trestního práva s právem československým. Byly odňaty pravomoci protektorátním soudům a přeneseny na soudy podřízené německé jurisdikci. Trestní právo se stále rozšiřovalo, byly přidávány nové skutkové podstaty, sloužilo především k zastrahování protektorátního obyvatelstva. Tresty byly naprosto nepřiměřené a převládal trest smrti. Základní zásady trestního práva byly prolomeny /*nullum crimen sine lege, nulla poena sine lege*/, nebyla rovnost před zákonem. Právo bylo aplikováno různě podle politické či rasové příslušnosti. Nepřípustně bylo užíváno analogie a soudy mohly rozhodovat dle své libovůle.

Po válce bylo třeba obnovit právní pořádek z první republiky a vypořádat se s těmi co se dopouštěli zločinů v době protektorátu /s kolaboranty, válečnými

---

² Kalvodová Věra, Trest odnětí svobody na doživotí, Brno 1995, str. 42,43

zločinci,.../. Základem pro toto vypořádání se staly **dekrety prezidenta republiky z 19. června 1945 č. 16 o potrestání nacistických zločinců a jejich pomahačů a o mimořádných lidových soudech a č. 17 o Národním soudu**. Doživotím se trestaly :

- zločiny proti republice
- členství ve fašistické organizaci
- udavačství
- zločiny proti osobám nebo majetku spáchané ve službách nebo v zájmu Německa³
- drancování⁴
- poškozování budov, zařízení, strojů, náradí nebo věcí, jichž se užívá k provozu uvedených podniků za zvláště přitěžujících okolností⁵
- černý obchod⁶
- velezrada, vyzvědačství, vyzvědačství proti spojenci, válečné škůdnictví, válečná zrada a tělesné poškození ústavních činitelů⁷
- žhářství /s následkem smrti člověka, recidiva,.../⁸

Celé toto období se neslo v duchu nejednotnosti a mnohosti trestněprávních předpisů, což značně narušovalo právní jistotu. I přes velkou snahu o unifikaci trestního práva se toto, až do roku 1950, nezdařilo. Právě rok 1950 se stává zlomovým, protože je přijat nový **trestní zákon, trestní řád, trestní zákon správní a trestní řád správní**.

---

³ dekrety prezidenta republiky z 19. června 1945 č. 16 o potrestání nacistických zločinců a jejich pomahačů a o mimořádných lidových soudech

⁴ dekret prezidenta republiky č. 38/1945 o přísném trestání drancování

⁵ z.č.165/1946 o trestní ochraně národních podniků, znárodněných podniků a podniků pod národní správou

⁶ z.č. 15/1947 o stíhání černého obchodu a podobných pletich

⁷ z.č. 231/1948 na ochranu lidově demokratické republiky

⁸ z.č. 40/1948 o trestní ochraně proti požárům

2.2. Období 1950-1961

Podle usnesení vlády ze dne 14. července 1948 byly v rámci tzv. právnické dvouletky zahájeny práce na návrhu trestního zákona. Dne 12. července 1950 schválilo Národní shromáždění osnovy čtyř trestních předpisů a to: **trestního zákona** /z.č. 86/1950 Sb./, **trestního řádu** /z.č. 87/1950 Sb./, **trestního zákona správního** /z.č. 88/1950 Sb./ a **trestního řádu správního** /z.č. 89/1950 Sb./.⁹

Těmito předpisy byly nahrazeny všechny dříve platné trestněprávní předpisy. Bylo jimi sjednoceno trestní právo v českých krajích a na Slovensku, kde dosud platily dva odlišné zákony /rakouský trestní zákon x uherský trestní zákon/.

Kromě formální stránky trestného činu /znaky uvedené v zákoně/ je zde kladen důraz i na materiální pojetí trestného činu /nebezpečnost činu pro společnost/. Toto bylo převzato ze sovětského práva. Trestní zákon kladl velký důraz na ochranu lidově demokratické republiky, její výstavby, lidu a socialistického soužití, což se zřetelně odráželo v jeho ustanoveních.

Např. v § 17, který pojednával o účelu trestu, bylo stanoveno :

§ 17. **Účel trestu.**

(1) Účelem trestu je :

-) zneškodnit nepřátele pracujícího lidu,*
-) zabránit pachateli v dalším páchání trestných činů a vychovávat ho k tomu, aby dodržoval pravidla socialistického soužití,*
-) působit výchovně na ostatní členy společnosti.*

(2) Výkonem trestu nesmí být ponížena lidská důstojnost.

---

⁹ Vlček Eduard, Dějiny trestního práva v českých zemích a Československu, Brno 1993, str. 48

Zákon také v §18 jasně definoval jaké tresty mohou být ukládány:

§ 18.
Druhy trestů.

(1) Hlavními tresty jsou:

-) trest smrti,*
-) odnětí svobody,*
-) nápravné opatření.*

(2) Vedlejšími tresty jsou:

- p) ztráta státního občanství,*
- b) ztráta čestných práv občanských,*
- c) vyloučení z vojska,*
- d) ztráta vojenské hodnosti,*
- e) propadnutí jmění,*
- f) trest peněžitý,*
- g) zákaz činnosti,*
- h) vyhoštění,*
- ch) zákaz pobytu,*
- i) uveřejnění rozsudku,*
- j) propadnutí věci.*

(3) Vedlejší trest lze uložit jen spolu s trestem hlavním.

Trest odnětí svobody byl ukládán dočasně a to max. na dobu 25 let, nebo na doživotí. Trest odnětí svobody na doživotí byl ve zvláštní části zákona stanoven ve 13 případech. Podmínečné propuštění z doživotního trestu bylo možné, v případě splnění dalších zákonných podmínek, po 15 letech výkonu trestu. Při ukládání doživotního trestu existovaly výjimka ve prospěch mladistvých pachatelů. Mladistvému bylo možno uložit trest v rozmezí 3 – 5 let, nebo trest 10 – 25 let a to jen v případě, dopustil-li se mladistvý jako voják v době zvýšeného ohrožení vlasti trestného činu, ze který byl

stanoven trest smrti nebo doživotí.¹⁰ Dalším významným ustanovením trestního zákona byl § 29, který se týkal ukládání trestu smrti:

Trest smrti.

§ 29.

(1) Trest smrti se vykoná oběšením; v době zvýšeného ohrožení vlasti může být vykonán zastřelením.

(2) Místo trestu smrti stanoveného v zákoně uloží soud trest odnětí svobody na doživotí nebo na patnáct až pětadvacet let, kdyby byl trest smrti vzhledem k osobě pachatele nebo k závažnosti polehčujících okolností nepřiměřeně přísný.

(3) Těhotné ženě nelze uložit trest smrti; v takovém případě nastupuje místo trestu smrti stanoveného v zákoně trest odnětí svobody na doživotí. Za podmínek uvedených v odstavci 2 soud i místo tohoto trestu uloží trest odnětí svobody na patnáct až pětadvacet let.

(4) Snížení trestů uvedených v odstavcích 2 a 3 je vyloučeno.

Došlo k modifikaci trestního zákona novelou č. 63/1956, která zrušila trest odnětí svobody na doživotí, a zároveň omezila počet případů ve kterých bylo možno uložit trest smrti. Doživotní trest byl nahrazen trestem odnětí svobody na 25 let. Tento trest se také stal alternativou všude tam, kde bylo stále možné uložit trest smrti. Bylo posíleno výchovné poslání trestního práva a prohloubena zásada individualizace trestu.

2.3. Období platného práva

Po přijetí nové ústavy z roku 1960 se vzedmula kodifikační vlna, v jejímž rámci byla přijat nový trestní zákon č. 140/1961 Sb. Jeho přijetím začíná období platného trestního práva. Za více než 40 let platnosti tohoto zákona, došlo však na poli trestního práva k dalšímu vývoji. Trest odnětí svobody na doživotí však jako sankce v novém trestním zákoně stanoven nebyl, nejpřísnější sankcí zůstal trest smrti, nejdelší výměra trestu odnětí svobody byla 15 let.¹¹ V roce 1973 byl, jako alternativa trestu smrti, zaveden trest odnětí svobody na 15 – 25 let. Doživotní trest se do českého trestního

---

¹⁰ Kalvodová Věra, Trest odnětí svobody na doživotí, Brno 1995, str. 47

¹¹ Kalvodová Věra, Trest odnětí svobody na doživotí, Brno 1995, str. 48

práva vrátil až po dlouhých 34 letech novelou trestního zákona č. 175/1990 a nahradil tak trest smrti, který z českého práva vymizel s největší pravděpodobností nadobro.

2.4. Nový trestní zákoník /2010/

Dne 1.1. 2010 vstupuje v účinnost zákon č. 40/2009. Na základě § 421 tohoto nového trestního zákoníku je také dnem jeho účinnosti zrušen dosavadní trestní zákon č. 140/1961.¹² Nová trestní zákonní přináší spoustu změn. Je upuštěno od materiálního pojetí trestného činu a nadále zůstává pouze pojetí formální /nadále je třeba se řídit pouze dikcí zákona/. Další novinkou je bipartice deliktů, podle které se trestné činy dělí na přečiny a zločiny. Rozlišují se podle formy zavinění a délky trestu. V § 52 je obsažen taxativní výčet trestů:

§ 52

Druhy trestů

(1) Za spáchané trestné činy může soud uložit tresty

- a) odnětí svobody,*
- b) domácí vězení,*
- c) obecně prospěšné práce,*
- d) propadnutí majetku,*
- e) peněžitý trest,*
- f) propadnutí věci nebo jiné majetkové hodnoty,*
- g) zákaz činnosti,*
- h) zákaz pobytu,*
- i) zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce,*
- j) ztrátu čestných titulů nebo vyznamenání,*
- k) ztrátu vojenské hodnosti,*
- l) vyhoštění.*

(2) Trestem odnětí svobody se rozumí, nestanoví-li trestní zákon

jinak,

---

¹² Jelínek Jiří /ed./, O novém trestním zákoníku, Sborník z mezinárodní vědecké konference, Olomoucké právnické dny, květen 2009, trestněprávní sekce, Leges, Praha 2009

- b) *nepodmíněný trest odnětí svobody,*
- c) *podmíněné odsouzení k trestu odnětí svobody,*
- d) *podmíněné odsouzení k trestu odnětí svobody s dohledem.*

(3) Zvláštním typem trestu odnětí svobody je výjimečný trest (§ 54).

System trestů je v trestním zákoníku doplněn o dva nové tresty, jimiž jsou trest domácího vězení a zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce, které jsou dalšími alternativami k trestu odnětí svobody. Převažují tresty, které nejsou spojeny s odnětím svobody. Je to výrazem humanizace trestního práva. Nový zákoník však nadále osahuje trest výjimečný. Je jim trest odnětí svobody na **20 – 30 let a trest doživotní.**

§ 54

Výjimečný trest

(1) Výjimečným trestem se rozumí jednak trest odnětí svobody nad dvacet až do třiceti let, jednak trest odnětí svobody na doživotí. Výjimečný trest může být uložen jen za zvlášť závažný zločin, u něhož to trestní zákon dovoluje.

(2) Trest odnětí svobody nad dvacet až do třiceti let může soud uložit pouze tehdy, jestliže závažnost zvlášť závažného zločinu je velmi vysoká nebo možnost nápravy pachatele je obzvláště ztížena.

(3) Trest odnětí svobody na doživotí může soud uložit pouze pachateli, který spáchal zvlášť závažný zločin vraždy podle § 140 odst. 3, nebo který při spáchání zvlášť závažného zločinu obecného ohrožení podle § 272 odst. 3, vlastizrady (§ 309), teroristického útoku podle § 311 odst. 3, teroru (§ 312), genocidia (§ 400), útoku proti lidskosti (§ 401), použití zakázaného bojového prostředku a nedovoleného vedení boje podle § 411 odst. 3, válečné krutosti podle § 412 odst. 3, perzekuce obyvatelstva podle § 413 odst. 3 nebo zneužití mezinárodně uznávaných a státních znaků podle § 415 odst. 3 zavinil úmyslně smrt jiného člověka, a to za podmínek, že takový zvlášť závažný zločin je

mimořádně závažný vzhledem k zvlášť zavrženíhodnému způsobu provedení činu nebo k zvlášť zavrženíhodné pohnutce nebo k zvlášť těžkému a těžko napravitelnému následku a uložení takového trestu vyžaduje účinná ochrana společnosti nebo není naděje, že by pachatele bylo možno napravit trestem odnětí svobody nad dvacet až do třiceti let.

(4) Uloží-li soud trest odnětí svobody na doživotí, může zároveň rozhodnout, že doba výkonu trestu ve věznici se zvýšenou ostrahou se pro účely podmíněného propuštění do doby výkonu trestu nezapočítává.

Došlo k rozšíření okruhu trestných činů, za které může soud uložit výjimečný trest odnětí svobody na doživotí. Nově jej lze od 1. 1. 2010 uložit také za trestné činy útoku proti lidskosti, použití zakázaného bojového prostředku a nedovoleného vedení boje, válečné krutosti, perzekuce obyvatelstva nebo zneužití mezinárodně uznávaných a státních znaků.

Na rozdíl od trestního zákona účinného do 31. 12. 2009 je však vyloučeno, aby soud uložil trest odnětí svobody na doživotí rovněž pachateli, který naplnil kvalifikovanou skutkovou podstatu trestného činu ublížení na zdraví, loupeže, braní rukojmí, vydírání, znásilnění nebo pohlavního zneužívání opakovaně, i když byl již pro takový trestný čin potrestán.¹³

---

¹³ Vantuch Pavel, Tresty v novém trestním zákoníku, www.pravniradce.ihned.cz

3. Trest odnětí svobody na doživotí jako alternativa trestu smrti

3.1. Historický vývoj trestu smrti

Trest smrti byl nejvyšším trestem po tisíciletí. Na počátku byla osobní msta, při které bylo zabití pachatele činem odplaty a zárukou udržení pořádku. Smysl této sankce vycházel z principu odplaty (talio) „**oko za oko, zub za zub**“.¹⁴ S postupným upevnováním státní moci byla osobní msta postupně omezována. Trest začala vykonávat státní autorita jako následek porušení zákona s cílem exemplárně potrestat pachatele a definitivně ho vyřadit ze společnosti. Ačkoliv trest smrti byl poprvé krátkodobě zrušen už v 1. století př. n. l. v antickém Římě a v 8. století v Číně, ve větším měřítku se myšlenka zakázat trest smrti začala prosazovat až koncem 18. století. Přispěl k tomu filozof F.M. Voltaire, který použití trestu smrti schvaloval jen v krajních případech, kdy nebylo jiného prostředku k ochraně společnosti a života lidí. J.J. Rousseau, který hodnotil trest smrti z pohledu společenské smlouvy: „*Abychom se nestali obětí vraha, souhlasíme a tím, že zemřeme, jestliže se jím staneme.*“¹⁵ Právní reformátor Jeremy Bentham a zejména právník Cesare Beccaria, který v roce 1746 publikoval na svou dobu převratné dílo *Dei Delitti e Delle Pene (O zločinech a trestech)*.

Prvním státem, který zrušil trest smrti, se stalo Toskánsko v roce 1786 za panování pozdějšího habsburského císaře Leopolda II.. V habsburské monarchii byl trest smrti krátkodobě de facto zrušen za panování Josefa II.. Došlo k tomu vydáním **Všeobecného zákoníku o zločinech a trestech za ně z r. 1787**, kterým byl trest smrti zachován pouze v případech zavedení stanného práva – bylo možné zastřelení. Po smrti Josefa II. byl trest smrti opět uzákoněn pro trestný čin velezrady a pokusu o ni. Další ohlasy se objevily až o 50 let později na americkém kontinentu, roku 1846 zrušil trest smrti americký stát Michigan, roku 1853 Venezuela, v Evropě roku 1867 Portugalsko. V roce **1796** byl vydán **Zákoník o zločinech a těžkých policejních přestupcích**, který zachoval trest smrti formou oběšení.

V Československu bylo po roce 1918, **retribučním zákonem č. 11/1918 Sb.**, převzato trestní právo z Rakouska-Uherska, kde byl trest smrti zachován a uplatňován

---

¹⁴ Wikipedia – www.wikipedia.cz - trest smrti

¹⁵ Kalvodová Věra, Trest odnětí svobody na doživotí, Brno 1995, str. 17

za poměrně malý počet trestných činů. Po roce 1920 (**Zatímní návrh obecné části trestního zákona**) bylo trest smrti možné uložit pouze při stanném právu nebo u doživotně odsouzeného, který opětovně spáchal trestný čin, pro nějž byl odsouzen. Zákonem č. 50/1923 Sb. byl za 1. republiky znovu zrušen trest smrti. V letech 1918 až 1933 bylo popraveno devět lidí. Po roce 1934, vydáním zákona č. 91/1934 Sb. - **o ukládání trestu smrti a doživotních trestech** - byl trest smrti zachován, využívaly se ale spíše jiné tresty: těžší tresty žaláře a doživotí. Tento zákon obsahoval v § 7 obligatorní zvážení udělení milosti u odsouzených k trestu smrti.

Během let 1939 až 1945 byl trest smrti často využíván (jen na pankrácké gilotině přes 1000 popravených). Během let 1946 až 1949 byl trest smrti udělován hojně, především podle **tzv. retribučních dekretů**. Ve 40. a 50. letech zneužila komunistická diktatura trestu smrti k celé řadě justičních vražd.

V poválečných letech se používaly různé metody poprav, od roku 1949 bylo provedení poprav omezeno jen na oběšení (při výjimečném stavu zastřelení). Významnými zákony byly, **zákon na ochranu lidově-demokratické republiky č. 231/1948 Sb. a nový trestní zákon č. 86/1950**. Trest smrti podle zákona nemohl být uložen těhotné ženě a člověku, kterému v době spáchání zločinu nebylo 18 let. Trest smrti byl ukládán v případě, že již nebyla naděje, že by uvěznění do 15 let přineslo nápravu. Trest smrti byl také ukládán v případě, že bylo potřeba ochránit společnost. Poprava mohla proběhnout jen po prošetření případu Nejvyšším soudem ČSSR, po jeho schválení rozsudku a po zamítnutí všech žádostí o milost. U poprav musel být přítomen předseda trestního senátu, prokurátor, ředitel věznice a lékař.

Trest smrti.

§ 29

(1) Trest smrti se vykoná oběšením; v době zvýšeného ohrožení vlasti může být vykonán zastřelením.

(2) Místo trestu smrti stanoveného v zákoně uloží soud trest odnětí svobody na doživotí nebo na patnáct až pětadvacet let, kdyby byl trest smrti vzhledem k osobě pachatele nebo k závažnosti polehčujících okolností nepřiměřeně přísný.

(3) Těhotné ženě nelze uložit trest smrti; v takovém případě nastupuje místo trestu smrti stanoveného v zákoně trest odnětí svobody na doživotí. Za podmínek uvedených v odstavci 2 soud i místo tohoto trestu uloží trest odnětí svobody na patnáct až pětadvacet let.

(4) Snížení trestů uvedených v odstavcích 2 a 3 je vyloučeno.

V roce 1978 podepsalo 350 lidí petici (jež byla součástí Charty 77) žádající zrušení trestu smrti s názvem „**Trest smrti je jedna z nejtemnějších skvrn na tváři našeho věku**“. Petice byla zaslána Federálnímu shromáždění a byla podepsána mnohými známými osobnostmi (např. Václav Havel, Karel Kyncl, Jaroslav Seifert a další).

Po roce 1990 (**zákon č. 175/1990 Sb.**) byl trest smrti zrušen. V roce 1991 byl také výslovně zakázán ústavně, v **čl. 6 Listiny základních práv a svobod**. Poslední poprava na území Česka byla vykonána 2. února 1989 a na území Slovenska 8. června 1989. Za dobu trvání Československa (bez období německé okupace) bylo k trestu smrti odsouzeno 1217 lidí (z toho 61 % za retribuční trestné činy, 21 % za politické trestné činy a 18 % za kriminální trestné činy). Kromě ústavněprávního zákazu se Česká republika zavázala k nepoužívání trestu smrti ratifikací **Protokolu č. 6 k Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod Rady Evropy v roce 1992**.

3.2. Abolice trestu smrti v Československu

Po 2. světové válce se stal trest smrti předmětem mnohých diskusí a tvrdé kritiky. Kritizován byl i trest odnětí svobody izolující pachatele od společnosti. Jak trestu smrti, tak trestu odnětí svobody je vytýkána nehumánnost, nízká účinnost, atd.. Diskusí na téma trestu smrti vznikly mnohé argumenty pro i proti. V roce 1990 se těmito argumenty zabývalo i Federální shromáždění ČSFR při novelizaci ustanovení upravující výjimečný trest.

Zastánci trestu smrti /retencionisté/ argumentují obvykle takto:

- jedná se o odstrašení ostatních případných pachatelů,
- absolutní ochrana společnosti před těžkými a nenapravitelnými zločinci,
- trest smrti vede k zabránění recidivy (popravený zločinec byl zaručně zneškodněn) či je to jistá pojistka, aby recidiva vůbec nenastala,
- jedná se o ekvivalentní odplatu (smrt za smrt), resp. jediný spravedlivý trest v případě nějakého velice brutálního činu,
- úspora velkých nákladů spojených s dlouhodobým uvězněním pachatelů trestných činů, jejich resocializaci a reedukaci
- není možné ignorovat veřejné mínění, které bývá povětšinou přikloněno k trestu smrti,
- praktičnost trestu smrti (věznění vrahů je drahé, trest smrti je levnější); popravený nebezpečný vrah už nepředstavuje hrozbu pro společnost, zatímco nebezpečný vrah ve věznici může jistou hrozbu stále představovat, a to několika způsoby:
  - o může po případném propuštění svůj čin opakovat,
  - o může být hrozbou pro ostrahu věznice,
  - o může být hrozbou v případě, že by uprchl,
  - o může mít přátele, kteří ho budou chtít osvobodit prostřednictvím napadení věznice nebo výměnou za rukojmí, která zajmou.

Odpůrci trestu smrti /abolicionisté/ argumentují obvykle takto:

- trest smrti je nemorální (jedná se jen o vraždu na úrovni státu, ten se tedy dopouští stejného deliktu jako odsouzený),

- hrozba justičního omylu (trest smrti je nevratný),
- jedná se o pouhý akt msty (zločincův trest smrti hraje jen určitou společenskou funkci, jelikož dle statistik je popravena pouze část vrahů),
- neexistuje studie, jež by prokázala odstrašující účinek trestu smrti (většina vražd se neplánuje),
- odpůrci trestu smrti oponují i vysokými finančními náklady institutu trestu smrti (především v demokratických státech),
- možná diskriminace (dle statistik bývá trest smrti uplatňován častěji vůči náboženským a etnickým minoritám a vůči chudým, kteří nemají peníze na dobré právníky).

Dne 2. května 1990 byl přijat **zákon 175/1990 Sb.** účinný od 1. července 1990, kterým se mění podoba výjimečného trestu tak, že nadále je jím pouze trest odnětí svobody nad 15 do 25 let a trest odnětí svobody na doživotí se současným stanovením taxativního výčtu trestných činů, za které může být uložen doživotní trest.

3.3. Závěrem

Když mluvíme o zrušení trestu smrti, musíme se zamyslet, zdali existuje vhodná alternativa k tomuto trestu a zároveň musíme brát v úvahu generálně-preventivní hledisko zrušení tohoto trestu. Jde zde o to, zda-li je hrozba trestem smrti dostatečně odstrašující.

Například pachatel vraždy, který jedná plánovitě a chladnokrevně je srozuměn s tím, že mu hrozí trest smrti, to však vede pouze k větší opatrnosti. V tomto případě trest smrti generálně-preventivní působení postrádá. Stejně tak v případech, kdy je trest smrti ukládán za teroristické trestné činy. V těchto případech může, naopak trest smrti vyvolat sérii nových, často ještě brutálnějších teroristických útoků („spirála násilí“, „brutalizační efekt“). V dnešní době dospěla řada autorů k závěru, že kauzální souvislost mezi zrušením a ponecháním trestu smrti (de facto i do iure) a výskytem kriminálních deliktů, za které jej lze uložit je neprokazatelné.

Alternativou k trestu smrti bývá zpravidla trest odnětí svobody na doživotí. Doživotní trest je schopen ochránit společnost před pachateli nejzávažnějších trestných činů a zároveň je humánní vůči pachateli. Existuje zde šance nápravy a zpětného nabytí svobody po odpykání určité části trestu. Ovšem ani tento trest není perfektní a je častým terčem kritiky. Nejvýznamnějšími negativy tohoto trestu jsou jeho časová neurčitost, kde i přes možnost podmíněného propuštění není jisté zda vůbec a popřípadě kdy přesně k němu dojde, bezvýhodnost pro pachatele, která může vést k sebevraždám, agresí, pokusům o útěk a páchaní trestné činnosti. Dále je to nepříznivý vliv na psychiku odsouzených, který může vést až k duševním chorobám a nerovnost v postavení odsouzených, dána věkovými rozdíly a rozdílností šancí na podmíněné propuštění, která může vést ke konfliktním situacím.

Doživotní odnětí svobody je trestem právě tak rozporuplným a diskutabilním jako trest smrti, trestem, který přináší své zcela specifické problémy.¹⁶

---

¹⁶ Kalvodová Věra, Trest odnětí svobody na doživotí, Brno 1995, str. 22

4. Trest odnětí svobody na doživotí a jeho výkon z pohledu zahraničních zkušeností

4.1. Anglie a Wales

Zrušení trestu smrti: rok 1973 (s výjimkou vojenských deliktů a deliktů spáchaných za výjimečných okolností.

Právní úprava: Criminal Justice Act z r. 1948

Podmínky uložení doživotního trestu: obligatorně za vraždu, která je v Anglii definována široce. Definice vraždy zahrnuje většinu forem úmyslného usmrcení i případy v nichž se úmysl vztahoval na těžké ublížení na zdraví ne na usmrcení. Fakultativně lze doživotní trest uložit za falšování, poškozovací delikty, zločiny proti osobě, sexuální delikty, peněžní delikty, ozbrojovací delikty a majetkové delikty.¹⁷

Možnost propuštění z doživotního trestu: po 8 – 11 letech trestu je zde možnost změny trestu doživotního na trest časově omezený. O předčasném propuštění z doživotního trestu rozhoduje ministr vnitra. Ministrem vnitra byl k tomuto účelu zřízen úřad „Parole Board“. Ministr rozhoduje na základě informací o předchozím životě odsouzeného, o povaze spáchaného činu, chování odsouzeného ve výkonu trestu, na základě lékařských a psychiatrických závěrů a doporučení a po konzultaci s ministrem spravedlnosti a soudcem, který pachatele k doživotnímu trestu odsoudil. Odsouzený je propuštěn nejdříve rok po té co o jeho propuštění ministr vnitra rozhodne, aby mohl být připraven na návrat do společnosti. Propuštění je podmíněčné, kromě případů, kdy je rozhodováno na základě královského práva udělit milost, Parole Board může v případě problémů s odsouzeným a svobodě jeho propuštění odvolat.¹⁸ Ministr vnitra je ve svém rozhodování omezen pouze pokud Parole Board zaujme negativní stanovisko k propuštění odsouzeného.

Výkon doživotního trestu: vychází z tzv. Prison Act z roku 1952. Doživotní trest je vykonáván ve věznicích uzavřeného typu. Je zde možnost výkon různými způsoby zostřít, v případě porušování vnitřních předpisů ze strany odsouzeného (odnětí kapesného, vyřazení ze společné pracovní terapie, izolace, vyloučení z podmíněného propuštění z výkonu trestu,...).

---

¹⁷ Kalvodová Věra, Trest odnětí svobody na doživotí, Brno 1995, str. 27

¹⁸ Kalvodová Věra, Trest odnětí svobody na doživotí, Brno 1995, str. 28

4.2. Belgie

Zrušení trestu smrti: dosud nebyl zrušen. Trest smrti je nadále ukládán, ale není vykonáván a je automaticky přeměňován na trest doživotní káznice.

Právní úprava: Code penal z r. 1867

Podmínky uložení doživotního trestu: Doživotní trest se dělí na trest doživotní káznice a trest doživotního vězení. Doživotní káznice je ukládána za nejtěžší zločiny s následkem smrti člověka – atentát na krále, atentát na následníka trůnu, úmyslné zabití, ohrožení dopravy se smrtelným následkem, únos, při kterém byl unesený podroben mučivým útrapám nebo mu byla způsobena smrt, loupež, při které došlo ke smrti člověka nebo která byla spáchána v noci, na veřejnosti či na veřejném prostranství, žhářství způsobené v noci nebo na veřejných budovách. Trest doživotního vězení byl převzat z francouzského zákona na potlačování politických trestných činů z dubna 1932, sloužícího na ochranu před zrádci a spiklenci.¹⁹ Ukládá se za atentát spáchaný s cílem státního převratu nebo za přípravu ozbrojeného povstání a za přípravy a jednání s cizí mocí k vedení války proti Belgii.

Možnost propuštění z doživotního trestu: Odsouzený může žádat krále o milost nebo po 10 letech výkonu trestu o podmíněné propuštění. Ze statistik vyplývá, že převážná většina odsouzených k doživotnímu trestu káznice nebo trestu smrti (přeměněného na trest doživotní káznice) je po výkonu 10 až 20 let trestu podmíněčně propuštěna. Trest doživotního vězení se prakticky neukládá.

Výkon doživotního trestu: vychází z „reglement général des établissements penitenciaires“ z r. 1965 a vyhlášky z 12.6.1971 o výkonu trestu.²⁰ Odsouzení na doživotí vykonávají svůj trest tzv. uzavřenou formou odděleně od odsouzených na časově omezenou dobu. Doživotně odsouzení jsou na noc umístováni na samotku a mají společný denní režim. Zostření v případě nekázně spočívá v celodenním umístění na samotku nebo v úpravě stravy. Je zde možnost výkon trestu zostřit poutáním na nohu nebo ruku nebo i neomezeným umístěním na samotce.²¹

---

¹⁹ Kalvodová Věra, Trest odnětí svobody na doživotí, Brno 1995, str. 30

²⁰ Kalvodová Věra, Trest odnětí svobody na doživotí, Brno 1995, str. 31

²¹ Kalvodová Věra, Trest odnětí svobody na doživotí, Brno 1995, str. 26

4.3. Německo

Zrušení trestu smrti: rok 1949.

Právní úprava: Strafgesetzbuch – StGB z r. 1871

Podmínky uložení doživotního trestu: Obligatorně za vraždu a genocidia, je-li zabit člověk. Trestní zákoník obsahuje zvláštní zmírňující důvody, na základě kterých lze za vraždu uložit trest časově omezený, nejméně na dobu tří let. Fakultativně lze doživotní trest uložit za přípravu útočné války, velezradu, zemězradu, ilegálního prozrazení tajemství, styky ohrožující mír, zabití, genocidium, travičství, byla-li činem způsobena smrt, vyděračskou loupež, byl-li následek činu smrtelný, loupež s následkem smrti, zvlášť závažné zhářství, způsobení jaderné exploze, způsobení životu nebezpečné záplavy, byla-li jednáním způsobena smrt, loupežný útok na řidiče, útok na leteckou dopravu, byla-li způsobena lehkomyšlně smrt a obecně nebezpečné travičství, byla-li způsobena smrt. V praxi však bylo a je v těchto případech doživotí vyslovováno velmi zřídka.²²

Možnost propuštění z doživotního trestu: Je možnost podmíněného odkladu trestu, kdy je soud povinen po 15 letech výkonu trestu odůvodnit, že „vzhledem k zvlášť těžkému zavinění neumožňuje podmíněný odklad trestu na dobu 5 let“. Milost je udělována vládami jednotlivých zemí, neexistují na to obecná pravidla.

Výkon doživotního trestu: upraven v zákoně z r. 1976 a každá spolková země upravuje v rámci své kompetence podzákonými normami režim výkonu trestu. Výkon doživotního trestu je v podstatě shodný s výkonem dlouhodobých trestů. Většina spolkových zemí shromažďuje nebezpečné vězně v jednom vězení, které má speciální bezpečnostní parametry. Je zde možnost výkon trestu zostrít poutáním na nohu nebo ruku nebo i neomezeným umístěním na samotce.²³

---

²² Kalvodová Věra, Trest odnětí svobody na doživotí, Brno 1995, str. 25

²³ Kalvodová Věra, Trest odnětí svobody na doživotí, Brno 1995, str. 26

4.4. Nizozemí

Zrušení trestu smrti: rok 1982

Právní úprava: trestní zákoník z r. 1983

Podmínky uložení doživotního trestu: doživotní trest se fakultativně ukládá za jednání nebezpečná pro stát, zejména v době války – např. násilí proti vládě, královně, špionáž – a za jednání, které zapříčiňují smrt člověka (spáchaní zhářství, potopení lodi nebo zničení letadla).

Možnost propuštění z doživotního trestu: ve skutečnosti délka výkonu doživotního trestu nepřevyšuje 15 let. Existuje možnost podmíněčného propuštění i udělení milosti.

Výkon doživotního trestu: doživotně odsouzení vykonávají svůj trest ve zvláštních odděleních věznic. Oddělení pro doživotní vězně je v Rotterdamu, nejmodernější věznici v Nizozemí. Každý vězeň má svou samostatnou celu vybavenou sociálním zařízením, základním nábytkem a předměty dle volby odsouzeného. V závislosti na závažnosti spáchaného trestného činu jsou vězni rozděleni do jednotlivých oddělení, která se od sebe liší vybavením cel, bezpečnostními opatřeními, možnostmi využití volného času a prostoru pro vycházky. Oddělení „nebezpečných“ vězňů je přísně izolováno od ostatních částí věznice, zajišťováno nejprísnejšími bezpečnostními opatřeními, jeho součástí je dílna pro pracovní činnost a místnost pro sport a jinou zájmovou činnost, prostor pro vycházky představuje uzavřená betonová plocha o rozměru několika čtverečních metrů opatřená v horní části mříží.²⁴ V případě nekázně, ohrožování osob či majetku lze použít donucovací prostředky (pouta, připoutání k lůžku, ...) a zotřovací opatření (izolace – místnost bez oken vybavená pouze matrací na zemi).

---

²⁴ Kalvodová Věra, Trest odnětí svobody na doživotí, Brno 1995, str. 32

4.5. Rakousko

Zrušení trestu smrti: rok 1950

Právní úprava: Strafgesetzbuch – StGB z r. 1975

Podmínky uložení doživotního trestu: obligatorně se doživotní trest ukládá ze trestný čin genocidia, fakultativně může být uložen za vraždu, vydírání se smrtelným následkem, těžkou loupež se smrtelným následkem a obecně nebezpečné delikty spáchané s pohnutkou způsobit smrt více lidí.

Možnost propuštění z doživotního trestu: je možné po 15 letech výkonu trestu, jestliže „přes těžký čin není třeba dalšího výkonu trestu, který aktivně působí na převýchovu odsouzeného tak, že je na základě důkazu podloženo, že pachatel nespáchá na svobodě žádné další trestné činy“.²⁵ Zkušební doba podmíněného propuštění je 10 let. Doživotní trest nelze omilostnit.

Výkon doživotního trestu: je upraven v zákonu o výkonu trestu odnětí svobody z r. 1969. Pro výkon doživotního trestu jsou určeny speciální věznice určené pro výkon dlouhodobých trestů. Odsouzení jsou zařazováni do tří stupňů věznic podle úrovně jejich narušení. Alespoň třetinu trestu vykonávají v nejnižším stupni, ve středním také třetinu a v nejvyšším stupni zbývající část trestu. V případě výchovných konfliktů je možné přeradit vězně zpět do nižšího stupně. Rozdíl v jednotlivých stupních je v omezovacích opatřeních a v míře pozornosti resocializačního působení. Oddělení od ostatních vězňů jsou ti, kteří trpí obecně nakažlivou chorobou nebo psychickou poruchou. Odsouzení jsou na celách po 2 – 3. Existuje možnost zavedení speciálních bezpečnostních opatření (častější prohlídky vězně, jeho cely a majetku, noční osvětlení cely, izolace, pouta, svěrací kazajka, umístění ve speciální cele, kde není nic, čím by si mohl vězeň způsobit škodu, odstranění všech věcí a součástí oděvu, jimiž by mohlo dojít k sebepoškozování) v případě nebezpečí, že vězeň uprchne, dopustí se násilí proti osobám, sám se poraní nebo spáchá sebevraždu, nebo v případě, kdy vznikne jiné ohrožení bezpečnosti a pořádku.

---

²⁵ Kalvodová Věra, Trest odnětí svobody na doživotí, Brno 1995, str. 24

4.6. Švédsko

Zrušení trestu smrti: rok 1972

Právní úprava: trestní zákon z r. 1965

Podmínky uložení doživotního trestu: fakultativně se doživotní trest ukládá za vraždu, únos, těžké vražedné zhářství, obecně nebezpečné zlovolné spiknutí, těžká sabotáž, těžký únos letadla, rozšíření jedu nebo nákazy, vzpoura, vlastizrada, těžká špionáž a zemězrada.

Možnost propuštění z doživotního trestu: král má právo odsouzeného po výkonu 10 – 15 let trestu omilostnit. Existuje také institut podmíněčného propuštění. Doživotní trest však ve Švédsku není téměř vůbec ukládán.

Výkon doživotního trestu: upraven v zákoně o kriminální péči v ústavách z r. 1974. Dlouhodobé tresty jsou vykonávány v centrálních věznicích v otevřené nebo uzavřené formě.

4.7. Závěr

Z uvedeného vzorku je možné dojít k několika zobecněním:

- Trest odnětí svobody se stal nejpřísnější sankcí v zemích, které zrušily trest smrti. Od toho je také odvozováno jeho použití pouze v nejzávažnějších případech porušení trestněprávních norem. Jde především o delikty spojené s usmrcením člověka a delikty proti státu. Obecná část trestních zákoníků pouze konstatuje existenci tohoto trestu, teprve ve zvláštní části se dozvídáme za které trestné činy je uložení trestu odnětí svobody na doživotí možné či povinné.
- Převažují případy, kdy je uložení tohoto trestu pouze fakultativní, nikoli obligatorní.
- Vzhledem k možnosti podmíněčného propuštění či udělení milosti nepředstavuje doživotní trest definitivní zbavení svobody.
- Výkon doživotního trestu bývá zpravidla shodný s výkonem dlouhodobých trestů odnětí svobody. Je vykonáván ve věznicích se speciálními bezpečnostními parametry a je zde dána možnost ztížení trestu v případě kázeňských provinění nebo ohrožení bezpečnosti.

5. Trest odnětí svobody na doživotí de lege lata

5.1. Právní úprava ukládání trestu odnětí svobody na doživotí

Pád komunistického režimu byl spojen s mnohými změnami sociálního, politického a také právního charakteru. Závěr roku 1989 představuje počátek vývoje nového trestního práva. Došlo k řadě zásadních změn v trestním zákoně z roku 1961. Mezi nejvýznamnější jeho změny na počátku devadesátých let dvacátého století patřila novela (**zákon č. 175/1990 Sb.**), která s účinností od 1.7. 1990 zrušila trest smrti a přinesla novou úpravu výjimečného trestu. Tato doposud nejpřísnější trestněprávní sankce byla nahrazena trestem odnětí svobody na doživotí. Po téměř 34 letech se tak trest odnětí svobody na doživotí stal opět součástí systému trestněprávních sankcí. Před schválením novely bylo zvažováno několikero alternativ výjimečného trestu. Nabízelo se **6 variant**:

0. výjimečný trest v podobě odnětí svobody nad 15 do 25 let,
0. výjimečný trest v podobě odnětí svobody na doživotí,
0. dvě formy výjimečného trestu, a to trest odnětí svobody nad 15 do 25 let a trest odnětí svobody na doživotí,
0. varianta 3. za současného stanovení taxativního výčtu trestných činů, ze které je možnost uložení trestu odnětí svobody na doživotí,
0. zvolení jedné z předešlých variant za současného ponechání možnosti uložit trest smrti vojáku za branné pohotovosti státu a za ty vojenské činy, u kterých to trestní zákon umožňuje, popř. za přesně určené trestné činy,
0. výjimečný trest v podobě odnětí svobody nad 15 do 25 let a trest smrti za zákonem stanovený taxativní výčet trestných činů s kombinací varianty 5. pro vojáky.

Z výše uvedených možností byla nakonec schválena varianta 4., která s jistými modifikacemi platí dodnes.

Návrh nahrazení absolutního trestu trestem odnětí svobody na doživotí byl odůvodněn tím, že takový trest dostatečně chrání společnost před těmi nejbezpečnějšími delikventy a zároveň doživotní trest respektuje právo na život. Z počátku měla být schválena novela pouze dočasným řešením výjimečného trestu. Po přijetí nové ústavy

mělo dojít k diskusi o otázce znovuzavedení trestu smrti. V roce 1991 však byla přijata **Listina základních práv a svobod**, která ve svém článku 6 odst. 3 trest smrti výslovně zakazuje. Vedle této ústavní normy je Česká republika vázána mezinárodními dokumenty, které také trest smrti nepřipouští. Z tohoto důvodu, i přes časté námitky ze strany veřejností, která požaduje znovuzavedení absolutního trestu, trest smrti na našem území již obnoven nebyl.

Trest odnětí svobody na doživotí je tedy od roku 1990 součástí českého systému trestů, který tvoří dva subsystémy. Jsou to: tresty pravidelné, jejichž taxativní výčet nalezneme v ustanovení § 27 TZ a trest výjimečný zakotven v ustanovení § 29 TZ.

Jak už bylo výše řečeno, výjimečný trest je vyjádřen ve dvou formách, a to jako trest odnětí svobody na doživotí za taxativně určené trestné činy a trest odnětí svobody v délce trvání nad 15 do 25 let. Právní úprava výjimečného trestu vychází především z ustanovení § 29 TZ, ale zároveň je obsažena v ustanoveních §§ 39 až 42 TZ upravujících podmínky ukládání a výkonu ostatních trestů odnětí svobody. Výjimečnost trestu odnětí svobody nad 15 do 25 let a také trestu odnětí svobody na doživotí je dána v zásadě třemi jeho specifickými znaky:

1. **výjimečná je doba trvání** těchto trestů, neboť překračuje obecně přípustnou nejvyšší hranici trestu odnětí svobody, která je v § 39 odst. 1 TZ stanovena na 15 let a kterou nelze zvyšovat ani u zvláště nebezpečného recidivisty nebo u pachatele trestného činu spáchaného ve prospěch zločinného spolčení, jimž se jinak nejvyšší přípustná výměra trestu odnětí svobody zvyšuje o jednu třetinu (§§ 42 a 44 TZ),
2. druhý charakteristický ryse výjimečného trestu je vyjádřen v § 29 TZ obsahujícím **taxativní výčet podmínek, které musí být kumulativně splněny v případě uložení tohoto trestu,**
3. **obligatorně je upraven výkon výjimečného trestu** – pachatel je vždy umístěn do **věznice se zvýšenou ostrahou**, tato skutečnost vychází z ustanovení § 39a odst. 2 písm. d) TZ. V průběhu výkonu výjimečného trestu pak lze odsouzeného přeradit do mírnějšího typu věznice, tuto možnost nabízí ustanovení § 39b TZ. U výjimečného trestu je přeřazení ztíženo podmínkou zakotvenou v § 39b odst. 4

písm. a) TZ, která vyžaduje, aby odsouzený vykonal alespoň 10 let svého výjimečného trestu ve věznici se zvýšenou ostrahou.

Podmínkou pro uložení obou forem výjimečného trestu je požadavek, aby zvláštní část trestního zákona uložení této sankce za spáchání daného trestného činu výslovně dovolovala. Nedovoluje-li zákon jeho uložení u konkrétní skutkové podstaty, není možné tento trest uložit, a to ani v případě, kdy nebezpečnost spáchaného trestného činu pro společnost byla velmi vysokého či mimořádně vysokého stupně.

V našem právním řádu neexistuje povinnost výjimečný trest uložit. Možnost uložení výjimečného trestu je dána vždy fakultativně. Další předpoklady pro uložení výjimečného trestu jsou stanoveny pro každou z jeho forem zvlášť. Má-li doživotí plnit v našem právním řádu roli skutečně výjimečné trestní sankce, je třeba zajistit, aby tento trest byl ukládán jen tehdy, kdy je zřejmé, že účelu trestu nelze dosáhnout mírnějším trestem. Proto ustanovení § 29 TZ taxativně vymezuje podmínky, jejichž kumulativní splnění je předpokladem pro uložení trestu odnětí svobody na doživotí.

§ 29 **Výjimečný trest**

*(1) Výjimečným trestem se rozumí jednak **trest odnětí svobody nad patnáct až do dvaceti pěti let**, jednak **trest odnětí svobody na doživotí**. Výjimečný trest může být uložen jen za trestný čin, u něhož to tento zákon ve zvláštní části dovoluje. Uloží-li soud takový trest, může zároveň rozhodnout, že doba výkonu trestu ve věznici se zvýšenou ostrahou se pro účely podmíněného propuštění do doby výkonu trestu nezapočítává.*

*(2) **Trest odnětí svobody nad patnáct až do dvaceti pěti let** může soud uložit pouze tehdy, jestliže stupeň nebezpečnosti trestného činu pro společnost je velmi vysoký nebo možnost nápravy pachatele je obzvláště ztížena.*

*(3) **Trest odnětí svobody na doživotí** může soud uložit pouze pachateli, který spáchal trestný čin **vraždy** podle § 219 odst. 2, nebo který při trestném činu **vlastizrady** (§ 91), **teroru** podle § 93, **teroristického útoku** (§ 95), **obecného ohrožení** podle § 179 odst. 3 nebo **genocidia** (§ 259) **zavinil smrt jiného úmyslně, a to za podmínek, že***

- a) *stupeň nebezpečnosti takového trestného činu pro společnost je mimořádně vysoký vzhledem k zvlášť zavrženíhodnému způsobu provedení činu nebo k zvlášť zavrženíhodné pohnutce nebo k zvlášť těžkému a těžko napravitelnému následku, a*
- a) *uložení takového trestu vyžaduje účinná ochrana společnosti nebo není naděje, že by pachatele bylo možno napravit trestem odnětí svobody nad patnáct až do dvaceti pěti let.*

(4) Za podmínek uvedených v odstavci 3 může soud uložit trest odnětí svobody na doživotí rovněž pachateli, který spáchal trestný čin ublížení na zdraví podle § 222 odst. 3, trestný čin loupeže podle § 234 odst. 3, trestný čin brání rukojmí podle § 234a odst. 3, trestný čin vydírání podle § 235 odst. 4, trestný čin znásilnění podle § 241 odst. 4 nebo trestný čin pohlavního zneužívání podle § 242 odst. 4 opakovaně a byl již pro takový trestný čin potrestán.

Trestní zákon podle odst. 3 výše zmíněného ustanovení požaduje pro uložení doživotního trestu, aby stupeň nebezpečnosti trestného činu pro společnost byl mimořádně vysoký. Jedná se o nejvyšší možný stupeň nebezpečnosti trestného činu podle české trestněprávní úpravy. Tato nebezpečnost je dána jedním ze tří kritérií, která mohou být naplněna všechny, avšak postačí, pokud pachatel naplní pouze jedno z nich. Jsou-li současně splněna dva nebo dokonce všechna tři tato kritéria, zvyšuje se tím nebezpečnost činu pro společnost. Mimořádně vysoký stupeň nebezpečnosti trestného činu je dán:

1. zvlášť zavrženíhodným způsobem provedení,
2. zvlášť zavrženíhodnou pohnutkou nebo
3. zvlášť těžkým a těžko napravitelným následkem.

Žádné jiné hledisko je nemůže nahradit. I když je jejich rozsah užší, nežli je tomu u kritérií určujících stupeň nebezpečnosti trestného činu pro společnost obecně podle § 3

odst. 4, nelze je hodnotit izolovaně a mimořádně vysoký stupeň nebezpečnosti pro společnost nelze vyvozovat bez souvislosti s ostatními obecnými hledisky určujícími tento stupeň. Nejméně jedno z kritérií uvedených v § 29 odst. 3 písm. a) musí být vždy splněno; protože jsou uvedena alternativně, může to být kterékoli z nich.²⁶

Zvlášť zavrženíhodný způsob provedení

Způsob provedení činu charakterizuje objektivní stránku trestného činu. Musíme přihlížet nejen k samotnému provedení trestného činu, tedy útoku pachatele, ale také ke všem okolnostem k němu vedoucích, jako je místo činu, čas provedení, situace za které byl čin spáchán /povodně, atd./. Co se útoku pachatele týče, jde o zvlášť zavrženíhodný způsob provedení v případě kdy pachatel například použije vyšší míry surovosti, zákeřnosti, brutality zvrhlosti než je obvyklé pro daný trestný čin. Ohled je třeba brát i na oběť trestné činnosti, zda byla vystavena zvláštním fyzickým nebo duševním útrapám. Je také rozdíl v napadení silného a urostlého muže a zjevně těhotné ženy, nebo jiné nějakým způsobem handicapované osoby /děti, staří lidé,.../. O zvlášť zavrženíhodný způsob provedení trestného činu se bude jednat také v případě vraha, který se cíleně zaměří na příslušníky policie, tedy osoby, které jsou při výkonu své práce ve vyšší míře ohrožovány na životu a zdraví. Může se také jednat o zvlášť intenzivní naplnění přitěžujících okolností uvedených v § 34 nebo o spáchání trestného činu ve prospěch zločinného spolčení /§ 43/.

Zvlášť zavrženíhodná pohnutka

Jde o pohnutku, která je důkazem morální zkaženosti pachatele. Zvlášť zavrženíhodná pohnutka se právem spatřuje například v tom, že pachatel trestného činu usmrtí jiného proto, aby se vyhnul trestní odpovědnosti za svou předchozí trestnou činnost i za cenu zmaření lidského života. Taková pohnutka vyvěrá zpravidla ze sobeckosti a bezohlednosti pachatele a z jeho pohrdavého vztahu k lidskému životu. Výjimku tvoří případy, kdy pachatel není schopen uvažovat racionálně, např. jedná v afektu, panicky, zkratově. Jestliže pohnutka činu pramení z deviantního pudového

---

²⁶ Šámal, P., Púry, F., Rizman, S., Trestní zákon komentář, I. díl, 6. doplněné a přepracované vydání, C. H. Beck, Praha, 2004, s. 258

založení (sexuální úchytky, např. pedofilie, sadismus) pachatele, nelze v takových případech usuzovat na zvláštní zavrženíhodnost pohnutky, která je dána biologicky, bez viny pachatele. Naproti tomu, bude možno uvažovat o takovém charakteru pohnutky pachatele tehdy, jestliže u pachatele, jinak sexuálně normálního, pohnutka vyplynula z jeho sexuální nevázanosti, zvrhlosti či zvrácenosti.

Zvlášť těžký a těžko napravitelný následek

Každá pohnutka vedoucí k trestnému činu vraždy bývá zpravidla zavrženíhodná, stejně jako každý způsob provedení tohoto činu a také každá vražda bývá spojena s těžkým a těžko napravitelným následkem. Za zvlášť těžký a těžko napravitelný následek se považuje jen takový následek, který je těžší ve srovnání s následkem předvídaným v konkrétním ustanovení trestního zákona. Trestný čin vraždy svým obsahem předpokládá jako pravidelný následek smrt člověka, a proto způsobení smrti jednoho člověka nelze považovat za zvlášť těžký a těžko napravitelný následek ve smyslu ustanovení § 29 tr. zák. Účinná ochrana společnosti vyžaduje uložení doživotního trestu zejména v konkrétním případě, kdy následek podstatně převyšuje intenzitu, v jaké je u trestného činu vraždy obvykle přítomen (např. usmrcení dvou nebo více lidí anebo usmrcení sice jediného člověka, jehož ztráta však je pro společnost zvlášť citelná apod.).

Vedle těchto tří kritérií určujících mimořádný stupeň nebezpečnosti činu pro společnost musí soud při ukládání doživotního trestu zhodnotit rovněž obecná kritéria posuzování stupně nebezpečnosti činu pro společnost, která jsou obsažena v ustanovení § 3 odst. 4 TZ. Ve smyslu tohoto ustanovení trestního zákona jsou jimi zejména význam chráněného zájmu, který byl činem dotčen, způsob provedení činu a jeho následky, okolnosti, za kterých byl čin spáchán, osoba pachatele, míra jeho zavinění a jeho pohnutka. Posledním předpokladem pro uložení trestu odnětí svobody na doživotí, který je zakotven v § 29 odst. 3 písm. b) TZ, je splnění alespoň jedné z následující dvojice podmínek:

- uložení doživotního trestu je nezbytné z pohledu účinné ochrany společnosti
- nebo jedná se o pachatele, u kterého již není naděje, že by se napravil mírnějším trestem – trestem odnětí svobody nad 15 do 25 let.

Účinná ochrana společnosti

Zdůrazňuje se zde požadavek generální prevence a nutnost splnění ochranné funkce trestů. Není naděje, že by pachatele bylo možno napravit trestem odnětí svobody od 15 do 25 let. Zdůrazňuje se požadavek individuální prevence. Nestačí nedostatek jistoty, že se pachatel napraví kratším trestem, nýbrž vyžaduje se rozumná jistota, že se pachatel kratším trestem nenapraví. Rozhodnutí o tom bude zpravidla vyžadovat psychologickou, psychiatrickou i sexuologickou expertizu. Obzvláště ztížené možnosti nápravy pachatele (§ 29 odst. 2 tr. zák.) je třeba řešit na podkladě všech relevantních důkazů s cílem komplexně zhodnotit osobnost pachatele, zejména je nutné vycházet z psychologického znaleckého posudku zpracovaného k osobě obviněného a z jeho chování v minulosti, především z hlediska páčání trestné činnosti, přičemž k závěru o obzvláště ztížené možnosti nápravy obviněného postačuje zjištění, podle něhož u obviněného dominují negativní faktory, které velmi nepříznivě ovlivňují možnost jeho resocializace, neboť zákon totiž v ustanovení 29 odst. 2 tr. zák. požaduje obzvláště ztíženou možnost nápravy, avšak nikoli její absolutní vyloučení. Proto vyjádření znalce o kvantitativním převýšení záporných faktorů nad kladnými lze považovat za dostatečný podklad pro závěr o splnění podmínky k uložení výjimečného trestu ve smyslu § 29 odst. 2 in fine tr. zák.

Není naděje, že by pachatele bylo možno napravit trestem odnětí svobody nad 15 do 25 let

Tento požadavek je projevem zásady ekonomie trestní represe a vyjadřuje subsidiaritu doživotního trestu vůči mírnější formě výjimečného trestu – trestu odnětí svobody nad 15 let až do 25 let. Teprve poté, co soud dospěje k závěru, že k pachatelově nápravě a tím i k dosažení účelu trestu nestačí mírnější trest i v kombinaci s příslušným ochranným opatřením, lze přistoupit k uložení doživotí. Tato podmínka klade důraz na individuální prevenci. Formulace „není naděje“ znamená rozumnou jistotu, že se pachatel mírnějším trestem nenapraví. Ona jistota vychází ze zkušenosti a současných znalostí o možnosti nápravy pachatele trestem odnětí svobody nad 15 do 25 let. Rozhodnutí o tom, že není naděje napravit pachatele dlouhodobým, avšak časově určeným trestem odnětí svobody musí vycházet z *všestranného a pečlivého zhodnocení osobnosti pachatele, jeho předchozího života, příčin a podmínek jeho trestné činnosti,*

*pohnutek dřívější a nyní posuzované trestné činnosti. Zpravidla bude vyžadovat psychologickou, psychiatrickou, popř. i sexuologickou expertízu.*²⁷ Prognóza soudu o nenapravitelnosti pachatele však neznamená, že pachatele napravit nelze. V případě, že pachatel po výkonu zákonem stanovené části svého doživotního trestu prokáže svým chováním nápravu, trestní zákon v ustanovení § 62 odst. 2 nabízí možnost podmíněného propuštění z výkonu tohoto trestu.

5.2. Právní úprava ukládání výjimečného trestu mladistvým

Výjimečný trest nelze uložit mladistvému pachateli, tedy osobě, která v době spáchání provinění dovršila patnáctý rok života a nepřekročila ještě osmnáctý rok života. Trestnost mladistvých upravuje speciální zákon, a to **zákon č. 218/2003 Sb. o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže („ZSVM“)**. Spáchá-li mladistvý provinění, za které trestní zákon ve zvláštní části dovoluje uložení výjimečného trestu, a stupeň nebezpečnosti takového provinění pro společnost je vzhledem k zvlášť zavrženíhodnému způsobu provedení činu nebo k zvlášť zavrženíhodné pohnutce nebo k zvlášť těžkému a těžko napravitelnému následku mimořádně vysoký, může soud pro mládež uložit mladistvému odnětí svobody na pět až deset let, má-li za to, že by odnětí svobody v rozmezí uvedeném v § 31 odst. 1 ZSVM (trestní sazby odnětí svobody stanovené v trestním zákoně se u mladistvých snižují na polovinu, přičemž však horní hranice trestní sazby nesmí převyšovat pět let a dolní hranice jeden rok) k dosažení účelu trestního opatření nepostačovalo. Podmínky pro uložení tohoto mimořádného trestního opatření jsou formulovány podobně jako u výjimečného trestu odnětí svobody na doživotí.

---

²⁷ Kalvodová Věra, Postavení trestu odnětí svobody v systému trestněprávních sankcí, Masarykova univerzita Brno, 2002, str. 99

6. Podmínečné propuštění, milost a amnestie

6.1. Podmínečné propuštění

Předpokladem pro to, aby se doživotní trest nestal de facto trestem smrti /„sociálním trestem smrti“, „trestem smrti na splátky“²⁸/ je možnost podmíněného propuštění. Tento institut má své zastánce i odpůrce. Hlavní předmětem kritiky je fakt, že odsouzenému k trestu odnětí svobody na doživotí je propuštěním na svobodu umožněno opakovat trestnou činnost. Naopak pro institut podmíněného propuštění hovoří situaci, kdy v průběhu výkonu trestu dojde ze strany pachatele k uvědomění si svojí viny a jeho snaha o nápravu. V takových případech ztrácí doživotní trest smysl. Institut podmíněného propuštění představuje pro doživotně odsouzené osoby určitou naději na znovunabytí svobody. Jeho podstatou je propuštění odsouzené osoby z výkonu trestu odnětí svobody, i když ještě neuplynula celá doba uloženého trestu.

Možnost podmíněného propuštění z výkonu doživotí je tak významným motivačním faktorem, který působí na odsouzeného. Může mít velký význam především pro nápravu a resocializaci odsouzeného. Z pohledu trestu odnětí svobody na doživotí je rovněž projevem zásady humanity, neboť situace, ve které se nachází doživotně odsouzená osoba, se už nejeví jako zcela bezvýchodná.

Na podmíněné propuštění se vztahují §§ 61 až 64 TZ a na podmíněné propuštění s dohledem § 26 TZ. Na samotný výkon dohledu nad podmíněně propuštěným se vztahuje **zák. č. 257/2000 Sb.** ve znění pozdějších předpisů, tedy **zákon o probační a mediační službě (§ 4 odst. 2 písm. e)**.

Podmíněné propuštění z výkonu výjimečného trestu je ze zákona možné **nejdříve po 20 letech výkonu trestu** za splnění dalších podmínek:

- odsouzený prokázal svým chováním polepšení
- dá se očekávat, že povede řádný život
- soud přijme záruku za dovršení nápravy
- přihlédne se i k tomu zda odsouzený:
  - o nastoupil včas k výkonu trestu,
  - o nahradil, či odčinil jím způsobenou škodu,

---

²⁸ Kalvodová Věra, Trest odnětí svobody na doživotí, Brno 1995, str. 57

- projevoval pozitivní postoj k výkonu ochranného léčení /bylo-li uloženo/

Doba dvaceti let by měla být dostatečně dlouhá k tomu, aby byl trest odnětí svobody na doživotí skutečně nejpřísnější sankcí v trestním zákoně, ale aby zároveň poskytla určitou šanci i pachateli, jemuž byl tento trest uložen

Soud u podmíněčného propuštění stanoví **zkušební dobu na 1 až 7 let** (§ 63 odst. 1 TZ). Podmíněně propuštěnému může soud uložit přiměřená omezení a přiměřené povinnosti, které musí směřovat k tomu, aby propuštěný vedl řádný život (§ 63 odst. 3 TZ). Jde především o to, aby se propuštěný zbavil zlovyků, které vedly ke spáchání trestného činu / alkohol, hazardní hry, drogy,.../, nebo mu může také uložit povinnost náhrady škody trestným činem způsobené.. Tato omezení však nesmí nahrazovat trest zákazu činnosti. V průběhu zkušební doby může soud, za předpokladu, že propuštěný nevedl řádný život, rozhodnout o výkonu zbytku trestu. V případě, že propuštěný vedl řádný život vysloví soud, po skončení zkušební doby, že se osvědčil (v případě nečinnosti soudu platí fikce osvědčení po uplynutí 1 roku od konce zkušební doby). O tom, zda se odsouzený ve zkušební době osvědčil, rozhoduje soud ve veřejném zasedání podle ustanovení § 332 TR. Opětovné podmíněčné propuštění u doživotně odsouzených není možné.²⁹

Výjimečný trest může být zpřísněn uplatněním možnosti zakotvené v § 29 odst. 1 3. věta TZ. Toto ustanovení trestního zákona stanovuje fakultativní možnost soud rozhodnout o **nezapočtení výkonu trestu stráveného ve věznici se zvýšenou ostrahou pro účely podmíněného propuštění**. V souladu s § 39b odst. 4 písm. a) TZ je možné odsouzeného k doživotnímu trestu přearadit do věznice s ostrahou až po výkonu 10 let z výjimečného trestu. Docházíme tedy k závěru, že při nezapočtení výkonu trestu stráveného ve věznici se zvýšenou ostrahou, může být osoba doživotně odsouzená podmíněně propuštěna až po vykonání trestu v délce alespoň 30 let. K takovému zpřísnění doživotního trestu by měl soud přistoupit pouze výjimečně, zejména u nejnebezpečnějších pachatelů, kdy k dosažení účelu trestu samotná délka výjimečného trestu a jeho výkon v nejpřísnějším vězeňském režimu nestačí. Dojde-li soud k závěru, že pachatel je nenapravitelný a proto je mu třeba ztížit možnost návratu

---

²⁹ § 64 odst. 4 TZ - § 62 odst. 1 TZ

do společnosti, rozhodne o nezapočítávání ve smyslu ustanovení § 29 odst. 1 3. věty TZ. Takovému rozhodnutí musí být součástí rozsudku, kterým se pachateli ukládá výjimečný trest.

Procesní úprava podmíněného propuštění je obsažena v §§ 331 až 333 TŘ. Rozhodování je svěřeno do rukou okresních soudů, v jejichž obvodu se doživotní trest vykonává (okresní soud v Šumperku, Jičíně, Opavě a Karviné). Návrh na zahájení řízení může podat odsouzený, státní zástupce, ředitel příslušné věznice, v níž je trest vykonávána a také zájmové sdružení za předpokladu, že převezme záruku za nápravu odsouzeného. Podá-li návrh osoba neoprávněná, může tím být zahájeno řízení, ale toto podání bude posuzováno pouze jako podnět k zahájení řízení z úřední povinnosti. Řízení o podmíněném propuštění je tedy možno zahájit i bez návrhu. Soud rozhoduje ve **veřejném zasedání** formou **usnesení** a před rozhodnutím musí vyslechnout odsouzeného (i před rozhodnutím o výkonu zbytku trestu). Výslech není nutný v případě, že návrh na podmíněné propuštění podal ředitel věznice a o návrhu rozhodoval se souhlasem státního zástupce předseda senátu. Byla-li žádost o podmíněné propuštění zamítnuta, trestní zákon povoluje její opakování nejdříve po uplynutí jednoho roku od zamítavého rozhodnutí.

Vedle výše zmiňovaného podmíněného propuštění novelou trestního zákona a trestního řádu – zák. č. 265/2001 Sb. – vložena nová ustanovení §§ 26a a 26b do trestního zákona, čímž byl u nás zaveden institut podmíněného propuštění s dohledem. Dohledem se rozumí pravidelný osobní kontakt pachatele s úředníkem probační a mediační služby³⁰, spolupráce při vytváření a realizaci probačního programu ve zkušební době a kontrola dodržování podmínek uložených podmíněně propuštěnému soudem nebo vyplývajících ze zákona. V případě porušení podmínek nebo nedodržení stanovených povinností podmíněně propuštěným, informuje o tomto probační úředník soud, který v závislosti na závažnosti závadného chování může nařídit výkon zbytku trestu – tímto doživotně odsouzený ztrácí naději na znovunabytí svobody, protože zákon opětovné podmíněné propuštění nedovoluje.

---

³⁰ zák. č. 257/2000 Sb. zákon o Probační a mediační službě

6.2. Milost a amnestie

Právo prezidenta udělovat milost je zakotvené v čl. 62 písm. g) Ústavy a v ustanovení § 366 TŘ. Prezident republiky má pravomoc odpouštět a zmírňovat uložené tresty. Vedle milosti má prezident republiky právo udělovat amnestii, které vychází z 63 odst. 1 písm. j) Ústavy. Rozdíl mezi těmito instituty spočívá v tom, že milost znamená odpuštění či zmírnění trestu konkrétnímu odsouzenému, zatímco amnestie je hromadným prominutím nebo zmírněním uložených trestů. Rozhodnutí o použití amnestie na konkrétního odsouzeného činí soud v souladu s ustanovením § 368 TŘ.

7. Ukládání doživotního trestu v ČR

7.1. Právní úprava de lege lata

Velice důležitou roli na poli výkonu trestů odnětí svobody hrají mezinárodní smlouvy a předpisy mezinárodního práva veřejného. Jde v první řadě o lidskoprávní smlouvy – Mezinárodní pak o občanských a politických právech, uzavřený roku 1966³¹, dále Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod.³² Prvním dokumentem, který se přímo dotýká požadavků na výkon trestu odnětí svobody jsou **Standardní minimální pravidla pro zacházení s vězni**, která byla přijata v Ženevě roku 1955 na prvním **kongresu OSN o prevenci a zločinnosti a zacházení s pachateli**. Druhým neméně důležitým dokumentem jsou **Evropská vězeňská pravidla**, vyhlášena rezolucí Evropské rady v 1973 roce a následně přepracována a znovu schválena Výborem ministrů Rady Evropy v roce 1987. Tento dokument obsahuje jisté minimální standarty, které by měly být uplatňované během výkonu trestu odnětí svobody. K výkonu doživotního trestu se speciálně nevyjadřují. Tyto základní principy jsou obsaženy v 1. části tohoto dokumentu. Jsou jimi:

1. Odnětí svobody se má provádět v takových materiálních a morálních podmínkách, které zabezpečují **zachování lidské důstojnosti**.
2. **Pravidla se aplikují nestranně**. Nesmí se činit rozdíly v zacházení s vězni různé rasy, barvy pleti, pohlaví, jazyka, náboženského a politického přesvědčení, jiných názorů, národnostního nebo sociálního původu. Je třeba respektovat náboženské přesvědčení a morální principy etnika, ke kterému uvězněný patří.
3. Účelem vězeňského režimu je **uchovat zdraví a chránit důstojnost vězňů** a pokud to doba výkonu trestu dovolí, rozvíjet jejich smysl pro zodpovědnost a vybavit je schopnostmi, které jim pomohou při návratu do společnosti, při životě v po propuštění.

---

³¹ ČR ratifikovala r. 1977, zák. č. 120/1976 Sb.

³² Rada Evropy rok 1950, ratifikováno 1992, zák. č. 209/1992 Sb.

4. Kvalifikovaní a zkušení profesionálové, jmenování příslušným úřadem, musí provádět **pravidelné inspekce vězeňských zařízení a služeb**. Jejich úkolem je především dohlížet, zda a do jaké míry jsou tato zařízení spravována v souladu s platnými zákony a nařízeními, s cíli vězeňských zařízení a s normami stanovenými těmito pravidly.
0. **Respektování individuálních práv vězňů**, zejména pak zákonnost výkonu trestů, musí být zajištěna kontrolou prováděnou v souladu s příslušným zákonodárstvím, a to soudním či jiným řádně ustanoveným úřadem, oprávněným navštěvovat vězně, nepodléhající resp. nepatřící do sféry vězeňské správy.
0. S Evropskými vězeňskými pravidly je třeba seznámit pracovníky nápravných zařízení a také vězně. Je třeba toto seznámení s pravidly provést v národních jazycích.³³

Domnívám se, že naše legislativa dosáhla závazkům plynoucích z příslušnosti k Evropské unii a z mezinárodních smluv. Výkon trestu odnětí svobody je u nás upraven v poměrně velkém počtu právních předpisů. Za zmínku stojí přinejmenším tyto:

- trestní zákon (§§ 39a a 39b TZ)
- trestní řád (§§ 320 a násl. TR)
- zákonem č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů ve znění pozdějších novel (dále jen „ZVTOS“)
- vyhláška č. 345/1999 Sb. - vyhláška Ministerstva spravedlnosti, kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody – upřesňuje a konkretizuje chod a realizaci výkonu trestu odnětí svobody
- 555/1992 Sb. zákon o vězeňské službě a justiční stráž

---

³³ Kalvodová Věra, Trest odnětí svobody na doživotí, Brno 1995, str. 64 - 65

7.2. Místa výkonu trestu odnětí svobody na doživotí

Při ukládání výjimečného trestu soud obligatorně zařadí pachatele do věznice se zvýšenou ostrahou. V současné době zvláštní oddělení pro výkon trestu doživotního odnětí svobody se nachází ve věznicích ve **Valdicích, Mírově a Opavě**. V roce 2008 bylo zřízeno oddělení pro doživotně odsouzené také v **Karvinské věznici**.

Mírov

Věznice Mírov je situována ve středověkém hradu, jenž byl vybudován již ve dvanáctém století. Tento hrad byl součástí obranné soustavy, chránící majetek olomouckého biskupa. Funkci vězení začal plnit od konce 14. století. Věznění zde byli biskupští služebníci. Během nacistické okupace sloužil Mírov internaci politických vězňů, političtí vězni zde byli zavřeni i za komunistického režimu. Současná mírovská věznice je profilována pro muže jako věznice se zvýšenou ostrahou. Má oddělení s ostrahou, oddělení se zvýšenou ostrahou, oddělení pro výkon doživotních trestu a oddělení specializované pro výkon trestu odsouzených s poruchou duševní a poruchou chování.³⁴ Vězni jsou ubytováni na společných světnicích s průměrnou kapacitou 6 lužek. Největší světnice má 18 lužek. Zaměstnanost vězňů se dlouhodobě pohybuje kolem 50 %. Značná část pracovního uplatnění je, s ohledem na složení vězňů, realizována v areálu věznice. Odsouzení pracují ve dřevovýrobě, zejména při výrobě nábytku. Další uplatnění nalézají na pracovištích kovovýroby, apretace, lepení obálek, výroba žaluzií nebo keramiky. Vzhledem k dlouhodobým trestům je velký důraz kladen na jejich mimopracovní aktivity a využívání volného času. Vězeňská kapela se již tradičně zúčastňuje i různých festivalu. Organizují se výstavy výtvarného umění vězňů, a to i mimo areál věznice. Úspěch sklízají i dřevěné hračky, vyrobené z odpadového materiálu v rámci pracovní terapie (mj. i pro sdružení pro děti s více vadami). Ve věznicích jsou četné kroužky (akvaristický, vaření, tzv. pánský klub aj.), nepravidelně vychází vězeňský časopis. Pozornost je věnována i zkvalitnění zdravotního stavu vězňů.

---

³⁴ Institut pro kriminologii a sociální prevenci, Dlouhodobé tresty odnětí svobody, Praha 2004, str. 151

Valdice

Tato věznice se nachází v okrese Jičín. Valdická věznice se nachází v objektu dřívějšího kartuziánského kláštera, který založil roku 1627 Albrecht Václav Eusebius z Valdštejne. Klášter byl v 17. století přeměněn na věznici do které byli umísťováni odsouzení k trestům odnětí svobody nad deset let, doživotí nevyjímaje. V době od roku 1948 do roku 1990 tato věznice zaznamenala největší počet vězňů za celou dobu své existence – bylo to přes 2700 vězňů. Po revolučním 1989 roce a po amnestii klesl počet vězňů na pouhých 500 osob. Do Valdic jsou dnes zařazováni vedle doživotně odsouzených také muži s dlouhodobými tresty odnětí svobody, recidivisté a jinak nebezpeční odsouzení. Věznice je profilována jako věznice pro muže se zvýšenou ostrahou. Vykonávají zde trest i odsouzení na doživotí a odsouzení zařazení do typu věznice s ostrahou. Odsouzení na doživotí si svůj trest odpykávají v nově zrekonstruovaných prostorách. Na stejném oddělení jsou umístěni i vězni s tzv. zvýšenou detencí. Pro odsouzené s dlouhodobými tresty bylo zřízeno oddělení nástupní a výstupní. Vězni jsou ubytováni na společných světnicích v průměru se 6 lužky, největší má kapacitu 10 lužek. Celková zaměstnanost se pohybuje kolem 50 %. Odsouzení pracují především ve vnitřních provozech (kuchyně, prádelna, zámečnická dílna) a u několika smluvních firem. Dlouholetou tradici zde má školské vzdělávací středisko. Vzdělávání v něm lze rozdělit do 3 částí: 1) všeobecné pro odsouzené s nedokončenou základní školní docházkou, 2) učební obory – jedná se o dvouletý učební obor obráběč kovu a tříletý učební obor se zaměřením na universální obrábění a 3) odborné kursy: brusič skla, knihař, malíř-natěrač, práce na PC, německý jazyk.³⁵ Pro pomoc odsouzeným při řešení jejich problému bylo zřízeno krizové oddělení. V případě potřeby je s vězni pracováno individuálně, i když převažují metody skupinové práce s nimi. Skupinově je uplatňován sociální výcvik, rozvíjení komunikačních dovedností, sebepoznávání, zvládání stresu, agresivity apod. Z široké nabídky zájmových činností je největší zájem o sportovní kroužky, kroužek výtvarný, hudební, zahradnický, méně o jazykové. Jsou pořádány festivaly hudebních kroužku, různé soutěže a turnaje.

---

³⁵ Institut pro kriminologii a sociální prevenci, Dlouhodobé tresty odnětí svobody, Praha 2004, str. 152

Opava

Opavská věznice byla založená v druhé polovině devatenáctého století. V současné době svůj trest zde vykonávají mladiství odsouzení, muži zařazení do oddělení výkonu trestu odnětí svobody s dohledem a s dozorem a ženy zařazené do všech typů věznic, tedy i ženy, kterým byl uložen doživotní trest.

Karviná

Věznice v Karviné byla vybudována v době první světové války. První vězni zde byli umístění až v roce 1997, a to po řadě změn a oprav. Karvinská věznice byla původně věznicí vazební. Dnes zajišťuje výkon trestu odnětí svobody. Odpykávají si zde svůj trest odsouzení, kteří byli zařazení do typu věznice s dozorem, do oddělení výkonu trestu odnětí svobody se zvýšenou ostrahou (trvale pracovní nezařaditelní odsouzení), jehož součástí je oddělení pro imobilní odsouzené a odsouzené s mentální retardací. Nově je v této věznici zřízeno oddělení pro výkon doživotního trestu, jehož kapacita je 8 vězňů.

7.3. Výkon trestu odnětí svobody na doživotí

Dále budu ve své práci čerpat ze článku Mgr. Jany Tůmové - Výkon trestu odnětí svobody na doživotí, Trestní právo 3/2006, z vnitřního řádu věznice Valdice a z internetových stránek věznice Valdice a Mírov.

7.3.1 Nařízení výkonu trestu odnětí svobody na doživotí

Základem samotného nástupu výkonu trestu odnětí svobody je písemné nařízení tohoto výkonu **vyhotovené soudem** rozhodnuším věc v prvním stupni (§ 315 odst. 3 trestního řádu – dále jen „tr. ř.“), které zašle příslušné věznici předseda senátu, jakmile se rozhodnutí, podle něhož se má vykonat nepodmíněný trest odnětí svobody (tedy odsuzující rozsudek), stane vykonatelným. Zároveň vyzve odsouzeného (pokud se nachází na svobodě), aby trest ve stanovené lhůtě nastoupil. Stejný postup je stanoven u odsouzeného, který je ve vazbě, pro předsedu odvolacího soudu, jehož rozhodnutím se stal výrok o trestu vykonatelným, hned po vyhlášení odsuzujícího rozsudku. U odsouzeného, který není ve vazbě, může takto předseda senátu učinit pouze v případě, je-li z konkrétních skutečností zjištěno (nestačí tedy pouhá důvodná obava), že pobyt odsouzeného na svobodě je nebezpečný, nebo pokud z jeho jednání nebo z dalších konkrétních skutečností vyplývá důvodná obava, že odsouzený uprchne (tzn. uprchne za hranice České republiky) nebo se bude skrývat (tzn. pohyb po České republice).³⁶

1) Pokud z výše uvedených konkrétních skutečností presumované závadové chování nevyplývá a není tak dán striktní důvod pro nařízení bezodkladného výkonu trestu odnětí svobody, je založena fakultativní pravomoc předsedy senátu poskytnout odsouzenému k nástupu výkonu trestu odnětí svobody přiměřenou lhůtu k obstarání vlastních záležitostí – tato dílem zákonná, dílem soudcovská lhůta je limitována dobou jednoho kalendářního měsíce od právní moci odsuzujícího rozsudku. Při nedodržení této lhůty nebo v případě výše zmíněného závadového chování zašle předseda senátu příkaz k dodání do výkonu trestu okresnímu policejnímu ředitelství v obvodu soudu.

---

³⁶Mgr. Jana Tůmová, Výkon trestu odnětí svobody na doživotí – Trestní právo 3/2006

2) Není-li známo místo pobytu odsouzeného, použije se na příkaz k jeho dodání přiměřeně institutu příkazu k zatčení zakotveného v § 69 odst. 3 v hlavě 4 oddílu 1 TŘ, ze kterého vyplývá povinnost policie vypátrat pobyt obviněného. Stejně tak je možno v případě, že je pobyt odsouzeného znám podle ustanovení § 83c odst. 2 TŘ, vstoupit do obydlí, jiných prostor nebo na pozemek, zdržuje-li se tam osoba, která má výkon trestu odnětí svobody nastoupit. V příkazu dodání do výkonu trestu vždy předseda soudu stanoví neprodlenou informační povinnost policejního orgánu o dodání odsouzeného do výkonu trestu, popř. o okolnostech bránících tomuto dodání.

3) Novela trestního zákona č. 283/2004 Sb. účinná od 1. 7. 2004 vnesla dosud neznámé novum do rozsahu práv (spíše však „možností“) poškozeného a svědka, podle kterého v současné době, pokud orgán činný v trestním řízení shledá, že těmto osobám hrozí nebezpečí spojené s pobytem odsouzeného na svobodě, poučí tyto o jejich možnosti požadovat informace ohledně propuštění (samozřejmě i podmíněném propuštění) z výkonu trestu odnětí svobody nebo o uprchnutí odsouzeného z výkonu trestu odnětí svobody.

4) Pokud poškozený či svědek využije této své možnosti podáním žádosti u soudu, zašle předseda senátu společně s nařízením výkonu trestu příslušné věznicí informace o poškozených, které je třeba o propuštění, popř. uprchnutí odsouzeného vyrozumět. V případě, že tato žádost byla podána až v době, kdy odsouzený již výkon trestu odnětí svobody nastoupil, zašle soud příslušné věznicí požadované informace dodatečně. Poškozený (domnívám se, že i svědek) mají být informováni o propuštění či uprchnutí bezodkladně, nejpozději den následující po propuštění či útěku odsouzeného.

5) Bezodkladný nástup výkonu trestu následujícího po vykonatelnosti rozhodnutí je modifikován nejen možností poskytnutí výše zmíněné lhůty pro obstarání záležitostí, ale i povinností předsedy soudu odložit okamžik nástupu na potřebnou dobu na základě žádosti odsouzeného v případě, že z lékařské zprávy o hospitalizaci odsouzeného na lůžkovém zdravotnickém zařízení nebo pokud z jiných skutečností vyplývá, že by výkon trestu ohrozil život či zdraví odsouzeného – má-li předseda senátu za to, že zdravotní důvody uvedené odsouzeným v žádosti o odložení okamžiku nástupu

do výkonu trestu nejsou zřejmě dány, vyzve odsouzeného k předložení zprávy o zdravotním stavu příslušné věznicí. Předloženo musí být nejpozději při nástupu výkonu trestu. Pokud je věznicí zjištěna zdravotní nezpůsobilost znemožňující podrobení se výkonu trestu, navrhne v závislosti na charakteru a povaze zdravotního stavu příslušnému soudu nařízení odkladu či přerušení výkonu trestu.

6) Povinnost prokázat své tvrzení je v plném rozsahu v rukou odsouzeného. Obligatorně se však výkon trestu odkládá u ženy těhotné a u matky novorozeného dítěte – v obou případech na dobu do stáří jednoho roku dítěte.

7) V případě úmrtí dítěte při porodu by se zřejmě postupovalo analogicky jako v případě zdravotních důvodů uvedených v předchozí pasáži. Otázkou však zůstává, do jaké doby by musela nastoupit žena do výkonu uloženého trestu odnětí svobody v situaci úmrtí dítěte před dosažením prvního roku života – zřejmě by přicházelo v úvahu odvolání odkladu výkonu trestu analogicky dle ustanovení § 323 odst. 3 trestního řádu.

7.3.2. Přijímání a umístování odsouzených po nástupu do příslušné věznice

Odsouzení k doživotnímu trestu odnětí svobody jsou (jak již bylo výše řečeno) obligatorně zařazováni do věznice se zvýšenou ostrahou (§ 39a odst. 3 TZ). Místně příslušnou věznicí specifikuje předseda senátu ve výzvě k nástupu výkonu trestu – ve výjimečných případech z důležitých důvodů (např. kapacitní nedostatečnost) může odsouzeného přijmout i jiná věznice. Další lokaci odsouzených do jednotlivých věznic v souladu s rozhodnutím soudu provádí generální ředitelství Vězeňské služby ČR ve spolupráci s ředitelem příslušné věznice.

V každé věznicí se v nezbytném rozsahu uplatňuje tzv. vnitřní diferenciací podle stupně narušení odsouzených.

Oddělení věznice se zvýšenou ostrahou se vnitřně diferencuje do čtyř skupin, v rámci kterých jsou poskytovány různé oprávnění a výhody. Prvé tři skupiny jsou umístěny na ubytovnách „A“, „B“, a „C“, čtvrtá se nachází na ubytovně „E“.

Odsouzení nastupující výkon trestu odnětí svobody na doživotí jsou umístováni přímo na ubytovnu „E“, tedy do 4. skupiny bez jakéhokoliv hodnocení, které se týká pouze vězňů odsouzených k trestu kratšího trvání. První „etapa“ výkonu trestu je pobyt na příjmové cele nástupního oddělení. Zde je vězeň izolovaně od ostatních spoluvězňů podroben preventivní lékařské prohlídce a navazujícím diagnostickým a laboratorním vyšetřením k zjištění zdravotního stavu a tělesné a duševní kondice. Během této první fáze dochází k sestavení **komplexní zprávy o odsouzeném**. Komplexní zpráva také obsahuje doporučení na vytvoření individuálního programu zacházení toho kterého vězně. Pro volbu konkrétního programu zacházení a tomu odpovídající zařazení do skupiny vnitřní diference je určující psychologická diagnostika a profilace odsouzeného. V této fázi je též vězeň seznámen s obsahem právních předpisů, týkajících se výkonu jeho trestu. V období, kdy je vězeň zařazen do nástupního oddělení, je povinen uvést jména a příjmení osob, které hodlá případně zvat na návštěvy, společně s udáním příbuzenského poměru.

Pro odsouzené k doživotnímu trestu se vnitřní diference ještě dále rozčleňuje do tří prostupných skupin (skupina vnitřní diference, dále jen „SVD“). První a druhá skupina se nachází ve věznici Mírov, druhá a třetí skupina ve věznici Valdice. Před zařazením do jednotlivých SVD se důsledně vychází z komplexní zprávy o odsouzeném, na níž se podílí psycholog, speciální psycholog, sociální pracovník, vychovatel a lékař. **V průběhu výkonu trestu je možnost přeřadit vězně ze stávající skupiny jak do skupiny s přísnějším režimem, tak do mírnějšího režimu zacházení.**³⁷

Přeřazování vězňů

1. Přeřazování do výhodnější skupiny

- a) Do 3. SVD jsou automaticky zařazováni všichni odsouzení nastupující výkon doživotního trestu odnětí svobody a dále v ní zůstávají ti, kteří se dopouštějí přestupků nebo se chovají neukázněně.

---

³⁷ Mgr. Jana Tůmová, Výkon trestu odnětí svobody na doživotí – Trestní právo 3/2006

b) Do 2. SVD jsou přerazováni odsouzení zpravidla po pěti letech pobytu v 3. SVD, pokud plní stanovené povinnosti a do určité míry akceptují zvolený program zacházení.

c) Do 1. SVD jsou přerazováni odsouzení zpravidla po deseti letech pobytu v 2. SVD, pokud příkladně plní stanovené povinnosti a aktivně se podílejí na realizaci programu zacházení.

U odsouzených, kteří odmítnou program zacházení, nebo u těch, kteří jej neplní vlastním zaviněním zpravidla po dvě po sobě jdoucí hodnotící období, se jejich přerazení přehodnotí.

Vězeň může odmítnout přerazení do „výhodnější“ skupiny.

2. Přerazování do přísnější skupiny

Jak již bylo zmíněno, odsouzený může být přerazen nejen do výhodnější skupiny, ale též do skupiny s přísnějším režimem. Existuje i možnost přeřadit odsouzeného do vzdálenější přísnější skupiny – tj. z 1. SVD do 3. SVD, a to **podle intenzity přestupku či nebezpečnosti jeho chování**. Přerazování se provádí v nejkratším možném termínu, pokud to situace dovolí ihned. Přerazení se činí zpravidla na 2 po sobě jdoucí hodnotící období.

Tabulka: Kritéria pro zařazování (přeřazování) odsouzených do jednotlivých SVD³⁸

1. SVD	2. SVD	3. SVD
	<p>a) Formální přístup k plnění programu zacházení a dodržování stanovených povinností.</p> <p>b) Drobné přestupky proti vnitřnímu řádu.</p>	<p>a) Spáchání úmyslného trestného činu násilného charakteru ve věznici.</p> <p>b) Opakovaně nebo hrubým způsobem ohrozil nebo ohrožuje zaměstnance vězeňské služby nebo jiné osoby.</p> <p>c) Opakovaně se přivedl do stavu intoxikace zneužitím omamné psychotropní látky, opakovaně požil alkohol.</p> <p>d) Neplní nebo odmítá plnit, případně pasivně plní program zacházení.</p> <p>e) Chování odsouzeného nelze zvládnout standardními prostředky zacházení.</p>
	Až dva kázeňské tresty za jedno hodnotící období.	Opakované kázeňské tresty. Nepracující z vlastní viny.*

*V souladu s délkou pobytu v dané skupině předvede příslušný vychovatel jedenkrát za 3 měsíce každého odsouzeného na jednání zařazovací komise, která posoudí reálné možnosti jeho pracovního zařazení. Odsouzený, který si svým vzorným chováním a soustavnými projevy zájmu o práci vytvořil předpoklady pro vyřazení z této kategorie, i když mu pro nedostatek vhodných pracovních příležitostí práce dosud nebyla nabídnuta, se zařazuje do kategorie „nezaměstnaný“.³⁹

³⁸ Mgr. Jana Tůmová, Výkon trestu odnětí svobody na doživotí – Trestní právo 3/2006

³⁹ Mgr. Jana Tůmová, Výkon trestu odnětí svobody na doživotí – Trestní právo 3/2006

7.4. Program zacházení

Jedná se o **individuálně specifikovaný soubor aktivit každého vězně**, kterými se během průběhu výkonu trestu zabývá. Slouží také jako podklad pro realizování vnitřní diferenciací věznic. Vstup odsouzených do těchto programů by měl být, s výjimkou programu pracovního, dobrovolným počinem. Základem je tzv. minimální program zacházení:

- a) Je-li odsouzený zařazen do zaměstnání odpovídajícího jeho zdravotnímu stavu, je povinen do pracovního procesu nastoupit. Vykazuje dobrou pracovní morálku: plní výkonové normy, dodržuje a využívá pracovní dobu, šetří materiál a energii.
- b) Odsouzený pracuje pro věznici: zapojuje se do úklidových prací, vykonává výpomocné práce pro kuchyň, popř. provádí další práce nutné pro chod věznice, bez nároku na finanční ohodnocení. Přednostně se využívají odsouzení nezařazení do pravidelného zaměstnání. Tyto aktivity musí korespondovat zdravotnímu stavu odsouzeného.

Programy zacházení je zaměřen na edukaci, možnosti využití volného času a potřebného udržení sociálního zázemí. Způsoby realizace programu zacházení jsou kromě speciálních výchovných aktivit například procvičování ovládnutí vlastních nežádoucích agresivních projevů, možnost využívat služeb knihovny, pohybové aktivity, popř. začlenění odsouzených do pracovní činnosti dle možností věznic. Jejich účelem a cílem je minimalizace negativních důsledků vyplývajících z dlouhodobého uvěznění.⁴⁰

Programy zacházení doživotně odsouzených

1. Vzdělávací aktivity dle zájmu na cele:
  - a) cizí jazyky (NJ a AJ) – kazety, knihy,

---

⁴⁰ Mgr. Jana Tůmová, Výkon trestu odnětí svobody na doživotí – Trestní právo 3/2006

- b) encyklopedie (dějiny osobnosti, fauna, zeměpis) – knihy,
- c) právnická literatura (trestní zákon, trestní řád, občanský zákoník, zákon o rodině, zákoník práce),
- d) práce na počítači (učebna).

2. Naučné programy:

- a) přírodopisné dokumenty,
- b) cestopisné dokumenty – video,
- c) kvízy a soutěže,
- d) diskusní pořady,
- e) televize zprávy.

3. Sportovní aktivity:

- a) kondiční (rotoped, posilovací stroj, medicinbal),
- b) rehabilitační (ribstole, žíněnky, gymball),
- c) hry (stolní tenis, košíková, kuželky, šipky).

4. Relaxační techniky:

- poslech akustické nahrávky s možností individuální relaxace.

5. Volnočasové aktivity:

- a) četba literatury dle vlastního výběru,
- b) volný výběr televizního programu,
- c) filmy video jednou sobota, jednou neděle,
- d) stolní hry,
- e) poslech rozhlasu.

6. Pracovní aktivity

- dle nabídky firem a možností věznice.

7. Pohovory se specialisty:

- a) pedagog,
- b) psycholog,
- c) kaplan,
- d) psychiatr.

Tabulka: Motivační faktory skupin vnitřní diference⁴¹

Obsah	1. SVD - Mírov	2. SVD - Mírov	2. SVD - Valdice	3. SVD - Valdice
Ubytování			Zpravidla samostatně, výjimečně 2 odsouzení.	Zpravidla samostatně.
Vybavení cel			Standardní, ukotvený nábytek, hobrová nástěnka, 1 kus nábytku.	Standardní, ukotvený nábytek, hobrová nástěnka.
Vycházky			Zpravidla poutat. Při sportovní aktivitě až 4 odsouzení (možno až 2 hodiny).	Zpravidla poutat. Zpravidla individuálně. Při sportovní aktivitě až 2 odsouzení.
Návštěvy			Zpravidla bezkontaktní.	Bezkontaktní.
Nákupy			Jeden týdně, dle sortimentu do stanovené výše.	Jeden týdně, dle sortimentu do stanovené výše.
Zájmová činnost			Dle plánu pedagoga, až 4 odsouzení.	Dle plánu pedagoga, až 2 odsouzení.
Sledování TV			Až 3 hodiny den-	Až 2 hodiny den-

⁴¹ Mgr. Jana Tůmová, Výkon trestu odnětí svobody na doživotí – Trestní právo 3/2006

			ně.	ně.
Video			Dvě kazety týdně.	
Půjčování knih			Prostřednictvím knihovníka, jedenkrát týdně.	Prostřednictvím knihovníka, jedenkrát týdně.
Vřelá voda			Třikrát denně.	Dvakrát denně.
Duchovní služby			Zpravidla 2 odsouzení.	Zpravidla individuálně.
Zaměstnání			Dle možnosti věznice.	Dle možnosti věznice.

7.5. Práva a povinnosti odsouzených

Nacházíme se v právu veřejném, kde postavení stran není rovnocenné co do rozsahu povinností. Tyto na straně osoby odsouzené mnohonásobně převažují nad povinnostmi státu.

Po dobu výkonu trestu odnětí svobody jsou suspendována některá základní práva a svobody garantované státem, obsažené v ústavním zákonu č. 2/1993 Sb. – Listině základních práv a svobod. Jedná se o ta práva, u nichž by přípustění neomezeného uplatňování bylo v příkrém rozporu se smyslem institutu uvěznění a znemožnilo by uspokojivé dosažení jeho účelu. Jde především o právo na nedotknutelnost osoby a jejího soukromí, svoboda pohybu a pobytu, právo na svobodnou volbu povolání, právo sdružovací a shromažďovací, atd.

Základní výčet práv a povinností obsahuje ZVTOS v § 18 an. a § 15 an. vyhlášky č. 345/1999 Sb. Následně pak vnitřní řád věznice specifikuje požadované chování do nejmenších podrobností.

Osobám doživotně odsouzeným je věnováno v ZVTOS zvláštní ustanovení § 71. Práva těchto osob jsou oproti právům ostatních odsouzených do určité míry omezena.

Realizace některých práv doživotně odsouzených

Stravování

Kvalita stravování představuje pro vězně jeden z nejdůležitějších aspektů života ve věznici. Strava se připravuje ve vězeňské kuchyni, odsouzení se stravují na celách. Každý má k dispozici plastovou nebo nerezovou jídelní soupravu, která se skládá z polévkové misky, talíře, kompotové misky, hrnku a jídelního příboru. Potraviny se před vydáním zbavují skleněných nebo kovových obalů.

Ubytování

Vězni jsou ubytováni zpravidla po jednom na celách se sociálním zařízením, které jsou trvale uzamčené – ne vždy je to možné. O možnostech osobních věcí rozhoduje vychovatel s přihlédnutím k možnosti jejich uložení.

Vycházky

Vycházky jsou koncipovány jako dobrovolné v délce jedné hodiny. Provádějí se zpravidla po celách na k tomu určených vycházkových dvorech, odděleně od ostatních skupin vnitřní diferenciací. Vycházky probíhají za permanentního přímého dozoru příslušníka vězeňské služby.

Osobní hygiena

Na celách jsou vytvořeny podmínky k dodržování osobní hygieny tak, aby bylo zajištěno denní umývání, pravidelné holení a vykonávání běžných hygienických úkonů. Koupání, za které se ve výkonu trestu považuje sprchování teplou vodou, je zajišťováno nejméně jedenkrát týdně (10 minut). V odůvodněných případech lze povolit koupání častěji. Stříhání je bezplatné dle potřeby.

Návštěvy

Návštěvy jsou prováděny na odděleních, v místnostech k tomu určených. Uskutečňují se v denní době exaktně stanovené ředitelem věznice, zpravidla tím

způsobem, že za přímého dohledu příslušníka vězeňské služby jsou návštěvníci od odsouzeného oddělení průhlednou přepážkou. Těmto osobám, kterým byl povolen ředitelem věznice vstup do areálu za účelem vykonání návštěvy, lze povolit, aby při návštěvě předaly odsouzenému věci ocenitelné penězi zakoupené v prodejně věznice, a to na základě povolení ředitele věznice nebo jím pověřeného zaměstnance. O toto povolení musí být návštěvníky písemně požádáno.

Tabulka: Časový rozvrh uspokojování nezbytných potřeb⁴²

Činnost	Pracovní dny
Ordinace: – akutní – Po, St, Čt, Pá	08.30–10.00
– řádná – Út	07.30–11.00
Koupání: Út, Pá	průběžně
Výměna součástek:	13.00–15.00
– ručníky, utěrky – Po	
– ložní prádlo, pyžama, tepláky – jednou za 14 dnů – Út	13.00–16.00
– vězeňské osobní prádlo – Čt	13.00–15.00
– vězeňský oděv, obuv	dle potřeby
Desinfekce cel: jednou za 14 dnů – Út	07.45
Klepání dek: jednou za 14 dnů – Út	13.00–16.00
Nákupy: jednou za týden – Pá	12.30–14.00
Stříhání: St 13.00–15.00	
Půjčování knih: jednou za týden – Pá	14.00–16.00

⁴² Mgr. Jana Tůmová, Výkon trestu odnětí svobody na doživotí – Trestní právo 3/2006

Tabulka: Časový rozvrh dne pro doživotně odsouzené⁴³

Činnost	Pracovní dny	Sobota, neděle, svátek
Budíček	6.00	6.30
Osobní hygiena, úklid cel	6.00–6.25	6.30–6.55
Ranní prověrka početního stavu ¹	6.30	7.00
Snídaně	6.35	7.05
Kontrola cel, předávání požadavků, korespondence	7.00–7.45	
Dobrovolné vycházky	7.45–12.00	7.30–12.00
Aktivita programu zacházení ²	8.00–11.30	9.00–11.30
Oběd	12.00	12.00
Výdej korespondence	12.30–13.00	
Dobrovolné vycházky ³	13.00–15.00	13.00–14.00
Aktivita programu zacházení ²	13.00–15.00	13.00–14.00
Osobní volno	15.00–17.00	14.00–17.00
Večeře	17.00	17.00
Večerní prověrka početního stavu ¹	18.20	18.20
Osobní volno	19.30–21.30	19.30–22.00
Osobní hygiena	21.30	22.00
Večerka	22.00	22.30
Noční klid	22.00–06.00	22.30–06.30

1Sčítací prověrky probíhají na celách.

2Aktivity programu zacházení probíhají dle plánu pedagoga.

3Čas a stanovený prostor dle rozpisu vycházek.

⁴³ Mgr. Jana Tůmová, Výkon trestu odnětí svobody na doživotí – Trestní právo 3/2006

7.5.1. Zaměstnávání odsouzených

Práce u narušených jedinců představuje možnost uchování si, popř. vytvoření určité hierarchie sociálních hodnot. **Pokud je odsouzený zařazen k určité práci, podléhá pracovní povinnosti.** Odmítnutí výkonu takové práce je závažným porušením povinnosti s možností uložit za toto kázeňský trest.

Plátcem pracovní odměny odsouzených je vždy věznice. Ta část odsouzených, kteří pracují pro cizí podnikatelské subjekty, rovněž obdrží pracovní odměnu prostřednictvím věznice. Postup je takový, že jednotlivé firmy jsou povinny do určité doby, zpravidla do pátého dne následujícího měsíce, předložit věznici evidenci odpracovaných dnů, hodin a pracovních odměn, které jsou následně těmto firmám fakturovány včetně finanční přírážky k těmto odměnám. Zájmem každé věznice je zaměstnat co nejvíce odsouzených. Proto je tvrdost podmínek pro poskytnutí pracovních sil snižována na minimum.

Vzhledem k bezpečnostním opatřením odsouzení pracují v místnostech k tomu určených v suterénu ubytovny, popř. na celách odděleně od ostatních diferenciačních skupin.

7.5.2. Kázeňské trestání a kázeňské odměny

Stanovené povinnosti vytyčující žádoucí chování bez vymezení důsledku jejich nedodržení, popř. porušení by se minulo účinkem. Zvolený, resp. uložený trest či odměna (§ 45 a 46 ZVTOS) je odvislý od závažnosti, popř. žádoucnosti chování odsouzeného. Výčet těchto je taxativní, což je důsledkem promítnutí zásady nulla poena sine lege.

Tresty jsou důtka, snížení kapesného, zákaz přijetí balíčku, pokuta, propadnutí věci, umístění do uzavřeného oddělení s výjimkou doby stanovené k plnění úkolů v rámci programu zacházení, celodenní umístění do uzavřeného oddělení, umístění do samovazby, odnětí výhod vyplývajících z předchozí kázeňské odměny (§ 46 ZVTOS). Odměny jsou pochvala, mimořádné zvýšení doby trvání návštěv, povolení jednorázového nákupu odsouzenému, který jinak tyto nákupy nemůže provádět, zvýšení kapesného, věcná nebo peněžitá odměna, rozšíření osobního volna na sportovní, kulturní nebo jiné zájmové aktivity (§ 45 ZVTOS).

Subjekty oprávněnými k provedení kázeňského řízení jsou vychovatel, speciální pedagog, vedoucí oddělení a ředitel věznice. Pouze ředitel věznice má oprávnění ukládat všechny kázeňské tresty – u ostatních je tato pravomoc modifikována. Odsouzený má možnost proti rozhodnutí o uložení kázeňského trestu podat stížnost. O stížnosti jsou oprávněni rozhodovat speciální pedagog, uložil-li kázeňský trest vychovatel, vedoucí oddělení, uložil-li kázeňský trest speciální pedagog, ředitel věznice, uložil-li kázeňský trest vedoucí oddělení, generální ředitel Vězeňské služby ČR, uložil-li kázeňský trest ředitel věznice.

Zákon však nedává odsouzenému možnost podat stížnost proti rozhodnutí o udělení kázeňské odměny. Zásadní problém však nastává v okamžiku, kdy odsouzený k trestu odnětí svobody na doživotí svým jednáním naplní skutkovou podstatu trestného činu, za který připadá v úvahu uložit trest odnětí svobody. Takové pochybení nelze projednat v řízení kázeňském a v řízení před soudem uložený trest ztrácí na významu, neboť uložit souhrnný trest nepřichází v úvahu. Nabízí se zde úvaha o beztrestnosti odsouzeného. Určitým řešením by bylo v případě spáchání uložit vyloučení možnosti podmíněného propuštění po uplynutí 20 let, k čemuž však neexistuje zákonná opora.⁴⁴

---

⁴⁴ Mgr. Jana Tůmová, Výkon trestu odnětí svobody na doživotí – Trestní právo 3/2006

Závěr

Jak už bylo výše mnohokrát zmíněno, trest odnětí svobody na doživotí je nejpřísnějším trestem našeho právního řádu. Nehradil trest smrti, a proto, stejně jako trest smrti, má i doživotí řadu stoupců a odpůrců. Argumenty svědčící v jeho prospěch i neprospěch lze shrnout do následujících:

pozitiva doživotního trestu:

- respektuje právo na život,
- nabízí každému – i těm nejnebezpečnějším delikventům – možnost nápravy a resocializace,
- institut podmíněného propuštění, který dává odsouzenému naději na opětovné začlenění se do společnosti,
- neznamena nenapravitelný právní zásah v případě justičního omylu,
- doživotí představuje jednu z dvou forem výjimečného trestu, tato skutečnost dává soudům větší prostor pro rozlišování při ukládání trestů nejnebezpečnějším pachatelům,

negativa doživotního trestu:

- nepříznivé sociologické a psychologické aspekty s výkonem doživotního trestu spojené,
- faktická beztrestnost za trestné činy, kterých se odsouzený dopustí ve výkonu doživotního trestu,
- nerovné postavení doživotně odsouzených,
- bezvýchodnost situace, ve které se ocitnou osoby, jimž byl trest odnětí svobody na doživotí uložen.

Jako nejproblematictější vidím výkon tohoto trestu. Je třeba věnovat mu velkou pozornost, hledat způsoby jak odsouzeným umožnit co nejrozsáhlejší možnost kontaktu s okolním světem, snažit se o jejich nápravu a resocializaci. Doživotně odsouzeným by měla být umožněna práce, studium, kulturní a sportovní vyžití ve volném čase. Důležitou roli hraje také podmíněné propuštění, bez kterého by se tento trest stal de

fakto trestem smrti, odsouzení by ztratili naději na znovunabytí svobody, a tím také zábrany či snahu o nápravu.

Podle mého názoru je trest odnětí svobody na doživotí sankcí, která je v souladu s lidskými právy a základními zásadami trestání (zásada přiměřenosti trestu, zásada účelnosti trestu, zásada humánnosti trestu). Myslím si, že tento trest je, i přes veškeré výhrady a negativní aspekty s jeho ukládáním a výkonem spojené, trestem legitimním. Doživotí považují za plnohodnotnou součást českého systému trestních sankcí a zároveň za adekvátní alternativu trestu smrti.

Seznam zkratk:

- Usnesení předsednictva ČNR č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky – **Listina**
- Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky – **Ústava**
- Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon – **TZ**
- Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním, ve znění pozdějších předpisů – **TŘ**
- Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže) – **ZSVM**
- Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů – **ZVTOS**
- Vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 345/1999 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody - **ŘVTOS**

Seznam použité literatury a pramenů:

Literatura:

- Blatníková Š., Diblíková S., Karabec Z., Marešová A., Nečada V., Zeman P., Dlouhodobé tresty odnětí svobody, IKSP, Praha, 2004
- Drašík A., Přehled judikatury, svazek 45., řada trestní, Trestné činy proti životu a zdraví, Nutná obrana, ASPI a.s., Praha, 2007
- Jelínek J. a kol., Trestní právo hmotné - Obecná část a Zvláštní část, 2. aktualizované vydání, Linde, Praha, 2006
- Jelínek J., O novém trestním zákoníku (Sborník příspěvků z mezinárodní konference Olomoucké právnické dny, květen 2009 trestněprávní sekce), Leges, Praha, 2009
- Kalvodová V., K diferenciaci výkonu trestu odnětí svobody dle nové právní úpravy, Časopis pro právní vědu a praxi, 2/2000
- Kalvodová V., Několik poznámek k dlouhodobým trestům odnětí svobody a právu odsouzeného na resocializaci, časopis Trestní právo, 10/1997
- Kalvodová V., Trest odnětí svobody na doživotí, Masarykova univerzita, Brno, 1995
- Kalvodová V., Postavení trestu odnětí svobody v systému trestněprávních sankcí, Masarykova univerzita, Brno, 2002
- Malý K. a kol. Dějiny českého a československého práva do roku 1945, 2. upravené vydání, Linde, Praha, 1999
- Marešová A., Důsledky dlouhodobého uvěznění, časopis trestní právo, 4, 5/2004
- Monestier M., Historie trestu smrti, Rybka Publishers, Praha, 1998
- Nováková J., Výzkum vlivu doživotního trestu na odsouzené, časopis Trestní právo, 3/1999
- Novotný O., Vanduchová M. a kol., Trestní právo hmotné, Obecná část, ASPI a.s., Praha, 2007;
- Novotný O., Vokoun R. a kol., Trestní právo hmotné, Zvláštní část, ASPI a.s., Praha, 2007
- Marešová A., Důsledky dlouhodobého uvěznění, časopis trestní právo, 4, 5/2004
- Suchý O., Dlouhodobé tresty odnětí svobody a jejich výkon, Leges, Praha, 1992

- Šámal P., Púry F., Rizman S. Trestní zákon komentář, I. díl, 6. doplněné a přepracované vydání, C. H. Beck, Praha, 2004
- Šámal P. a kol., Trestní řád komentář, II. díl, 6. doplněné a přepracované vydání, C. H. Beck, Praha, 2008
- Tůmová J., Výkon trestu odnětí svobody na doživotí, časopis Trestní právo, 3/2006
- Vantuch P., Tresty v novém trestním zákoníku, internetový portál Právní Rádce (<http://pravniradce.ihned.cz/c1-39116660-tresty-v-novem-trestnim-zakoniku>), 2009
- Vlček E., Dějiny trestního práva v českých zemích a v československou, Masarykova univerzita, Brno, 2006

Právní předpisy:

- Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky
- Usnesení předsednictva ČNR č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky
- Mezinárodní pakt o občanských a politických právech, vyhlášený pod č. 120/1976 Sb.
- Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod ve znění aktuálních protokolů, vyhlášená pod č. 209/1992 Sb.
- Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním, ve znění pozdějších předpisů (trestní řád)
- Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže)
- Zákon č. 555/1992 Sb., o vězeňské službě a justiční strážní České republiky, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů
- Vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 345/1999 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody

Použité internetové portály:

- <http://www.vscr.cz>
- <http://cs.wikipedia.org>
- <http://portal.justice.cz>
- <http://www.amnesty.cz>
- <http://www.vscr.cz/mirov>
- <http://www.vscr.cz/valdice>
- <http://www.pravniradce.ihned.cz>

Issue of the life imprisonment - Summary

My diploma thesis discusses imprisonment for life. The purpose of my thesis is to analyse main aspects and basic problems of the life imprisonment. This is mostly the strictest punishment in the states where the death penalty was abolished. This penalty is imposed for the most serious crimes. The aim of this punishment is to ensure the protection of society from the most dangerous offenders. The life imprisonment is part of our criminal legislation since 1990, when the Czech Republic abolished the death penalty. The capital punishment was replaced by the life imprisonment. In my study special attention is given to life sentence in the Czech Republic *de lege lata* – especially actual legislation of the life sentence, conditions of its sentencing and regulation of its execution.

The thesis is composed of an introduction to the issue of life sentence, seven chapters and the conclusion, where I have attempted to summarize this issue. Beginning my diploma thesis (including chapter I and chapter II) dwells on elementary theoretic institutes as a punishment, its purpose and functions, followed by the development of imprisonment for life in the Czech and Czechoslovak criminal law. Chapter II is subdivided into 4 periods: the period from 1918 to 1950, following the period from 1950 to 1961, third period covers years from 1962 to 2009 (the period of the positiv law), and the last period deal with the new Criminal Code, which entered into force from 1 January 2010.

Over very long time the strictest delict was the death penalty, and therefore I pay attention to this penalty in my study (chapter III). I represent the general advantages and disadvantages of death penalty. At the present time the death penalty was replaced by the life imprisonment in most countries. The life imprisonment is often alleged, that it is contrary to fundamental human rights, particularly the right of freedom. The life imprisonment is a relatively new element of Czech criminal law, therefore we haven't experience with its application and execution. On the account is important to take into legislation of this institute in criminal codes of the other states. The VII charter provides legal regulations of life sentence in other European countries. The V, VI and VII chapters includes actual legislation of life sentence, the conditions for its sentencing and its execution.

My diploma presents such institutes such as a parole and an amnesty. The life imprisonment has just like any other phenomenon of the law favourers and opponents. Its favourers disagree with the death penalty and they consider the life imprisonment as a acceptable compensation for the death penalty. The main arguments of its supporters are as follows: the life imprisonment respects the right to life, the life sentence is not unavoidable in the case of miscarriage of justice and this penalty gives the opportunity to remedy and reintegration into society for offenders. The most important arguments of the opponents include the following: negative effect on the mental health of prisoners (the life imprisonment means an indefinite isolation from the society), the convicted offenders find themselves in a hopeless situation. The opponents of the life sentence suggest, that this punishment is inhumane and they express the life imprisonment as „social death penalty“.

My diploma thesis provides comprehensive view of questions concerning the life imprisonment. I have positive view on the life imprisonment, I think that the life imprisonment is an acceptable and legitimate punishment.

Klíčová slova: problematika trestu odnětí svobody na doživotí, trest odnětí svobody na doživotí, alternativa trestu smrti

Keywords: issue of the life imprisonment, the life imprisonment, alternative to the death penalty